

Bakalářská práce

2018

Tereza Sopková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Egyptské střední vrstvy v Káhiře v literárním díle

Nağiba Mağfūze

Tereza Sopková

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

Egyptské střední vrstvy v Káhiře v literárním díle

Naġība Maġfūze

Tereza Sopková

Vedoucí práce:

PhDr. Alena Kojanová

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Aleně Kojanové za čas a trpělivost, jež věnovala odbornému vedení mé bakalářské práce. Mé poděkování za cenné rady a doporučení patří též doc. PhDr. Františku Ondrášovi, PhD.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	ŽIVOT NAĠĪBA MAḤFŪZE	8
	2.1 Dětství a rodina.....	8
	2.2 Vzdělání a kariéra	10
	2.3 Osobní život.....	11
3	TVORBA NAĠĪBA MAḤFŪZE	13
	3.1 Historická etapa.....	15
	3.2 Sociální etapa	18
	3.3 Filozofická etapa	18
4	HISTORICKÉ POZADÍ SOCIÁLNÍ ETAPY	21
	4.1 Egypt v době monarchie (1922 – 1953).....	22
	4.1.1 Politický život.....	23
5	STRUKTURA SOCIÁLNÍ ETAPY	26
	5.1 Umístění děje románů	29
	5.2 Postava ženy střední třídy	30
6	STŘEDNÍ VRSTVY V EGYPTĚ V 1. POL. 20. STOL.	33
7	HLAVNÍ DÍLA SOCIÁLNÍ ETAPY	36
	7.1 Dílo <i>Skandál v Káhiře</i>	36
8	ZÁVĚR	49
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	52
10	RESUMÉ	56

1 ÚVOD

Nağīb Mağfūz je velikán arabské románové literatury, se kterým se autorka této bakalářské práce prvně seznámila v rámci studia arabské kultury a literatury na filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Zejména románové dílo s názvem *Skandál v Káhiře* ji zaujalo natolik, že si na něj během studia několikrát vzpomněla. Ať již v souvislosti s aktuálním politickým děním ve světě nebo při vedení hovorů s vrstevníky na téma společenského života, možnosti uplatnění po studiu na vysoké škole nebo třeba protekce při hledání zaměstnání.

Román *Skandál v Káhiře*, jehož hlavním představitelem je student pocházející z nižší střední vrstvy, je protkán množstvím úvah a otázek, které si klade právě hlavní postava románu a které nutí čtenáře zamyslet se nad fungováním systému nejenom v Káhiře, ve které se odehrává děj románu, ale též v místě a čase, ve kterém žije samotný čtenář. Minimálně na autorku této bakalářské práce román *Skandál v Káhiře* takový vliv měl.

Stejně jako si hlavní postava románu *Skandál v Káhiře* klade otázky typu kdo a do jaké míry má vliv na případný úpadek jedince, tedy zda společnost či výlučně charakter člověka samotného, tak i autorka si po přečtení románu kladla otázky vztahující se k jejímu životu. Co vše a do jaké míry může její život ovlivnit? Jakou roli hraje v jejím životě osud? Přestože si nedokázala na všechny otázky odpovědět, podstatné a zajímavé pro ni samotnou je uvědomění, že v ní románový příběh dokázal takové otázky vzbudit. Otázky, které ji nutí zamýšlet se nad věcmi kolem sebe, díky kterým může dospět k hlubšímu poznání sebe sama. Každý z nás má v každém okamžiku svého života možnost volby a je jen na našem svobodném rozhodnutí, co si my sami vybereme, jakou cestu si zvolíme.

Cesta sebelítosti a opakované kladení si otázek typu proč nemám štěstí, proč nejsem někým jiným, je cesta, kterou si zvolil Mağğūb °Abdadd'īm, hlavní postava románu *Skandál v Káhiře*, neustále čelící frustraci. Nağīb Mağfūz se skrze jeho postavu snažil upozornit na velký vliv společnosti na jeho morální

hodnoty, které jsou pokřivené, zdá se, již a priori příslušností k nižší vrstvě, ze které pocházel a která jej předurčuje k těžkému životu, nemožnosti nalézt si bez protekce zaměstnání, a to i přes úspěšné studium.

Autorka si na základě podnětů, které získala důkladným čtením díla *Skandál v Káhiře*, vytyčila za cíl analyzovat tento román. Mimoto se pokusí podat stručný, ale ucelený pohled na život Nağtba Mağfūze a jeho literární tvorbu se zaměřením na období, ve kterém napsal román *Skandál v Káhiře*. Podstatnou částí bakalářské práce je kapitola, v níž se autorka pokusí definovat termín středních vrstev v Káhiře, respektive poskytne několik existujících výkladů a upozorní na jejich nejednotnost a rozsah. Střední vrstvy, respektive nižší střední vrstvy, představují pro celou práci stěžejní téma, a to nejenom proto, že jejich představitelé jsou hlavními postavami děl Nağtba Mağfūze, ale též proto, že sám Nağtba Mağfūz byl příslušníkem egyptské střední třídy.

V rámci přípravy podkladů k bakalářské práci a během jejího zpracování dospěla autorka k závěru, že pro její účel je nutné rozšířit zejména kapitoly týkající se definice středních vrstev. Z důvodu obsáhlosti práce byla původně zamýšlená kapitola o středních vrstvách v současném Egyptě z práce vypuštěna, a proto nebyly použity všechny tituly uvedené v původním zadání bakalářské práce.

Autorka v celé práci použila při přepisu arabských jmen, titulů a děl českou vědeckou transkripci dle norem výslovnosti moderní spisovné arabštiny.

2 ŽIVOT NAĜĪBA MAĤFŪZE

Naĝĭb Maĥfŭz, egyptský spisovatel a nositel Nobelovy ceny za literaturu, je právem považován za jednoho z nejvýznamnějších arabských spisovatelů. O jeho životě bylo již napsáno mnoho odborných publikací a článků, které poskytují velmi důležité a zajímavé informace.

Přesto se však autorka bakalářské práce, vedena metodologickým přístupem, pokusí nastínit v této a následující kapitole základní informace o životě a tvorbě tohoto arabského autora.

2.1 Dětství a rodina

Narození Naĝĭba Maĥfŭze se co do přesného data liší v jednotlivých odborných publikacích. Jaroslav Oliverius v knize *Moderní dějiny arabského Východu* uvádí jako datum narození Naĝĭba Maĥfŭze 15. prosince 1911¹. Oproti tomu Rasheed El-Enany uvádí v díle *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate* datum 11. prosince 1911². Stejný údaj pak ve svém dalším díle s názvem *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*³. S ohledem na skutečnost, že druhé z uvedených dat je dohledatelné ve většině publikací a též internetových zdrojů, lze se důvodně domnívat, že správné datum narození Naĝĭba Maĥfŭze je 11. prosince 1911.

Sporu již není o místě narození. Všechny zdroje se shodují na tom, že se Naĝĭb Maĥfŭz narodil v Ĝamālĭji, lidové čtvrti staré Káhiry.⁴ Ĝamālĭja byla oblíbeným místem Naĝĭba Maĥfŭze, a přesto, že zde žil pouze do svých 12 let, ovlivnila jej především v celé realistické nebo též, jak je dále uvedeno, sociální etapě, jak uvádí El-Enany v díle *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*: „*Děj většiny jeho děl z rané realistické fáze je zasazen v Ĝamālĭji, zejména pak děj románů Zuqāq al-Midaqq (Ulička al-Midaqq) a at-Tulātĭja (Trilogie), zatímco v pozdějších dílech, jako například Awlād ĥāratinā (Děti naší čtvrti), Ĥikājat*

¹ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 106.

² EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 1.

³ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*, s. 1.

⁴ SOMEKH, S. *The Changing Rhythm: A study of Najīb Maĥfŭz's Novels*, s. 36.

ḥāratinā (Povídky naší čtvrti), Maḥamat al-ḥarāfiš (Harāfiš) a dalších dílech, Ġamālīja i nadále prostupuje jeho romány skrze popisy místa, nicméně autor již neuvádí konkrétního pojmenování a popisných detailů jako v dílech předešlých.“ V roce 1925 rodina Naġība Maḥfūze přesídlila do čtvrti v severní Káhiře zvané al- ʿAbbāsīja.⁵

Na základě několika poskytnutých rozhovorů s autorem můžeme usuzovat, že jako dítě prožil „normální“ a šťastné dětství. Žil se svou matkou a otcem, který se živil jako drobný státní úředník, a šesti dalšími sourozenci, kteří byli o mnoho let starší než samotný Naġīb Maḥfūz.⁶ Jak v jednom interview Maḥfūz zmínil, vyrůstal obklopen láskou a nikdy nebyl z těch dětí, kteří vzdorují svým rodičům, naopak vůči nim choval respekt. Trpěl však nedostatkem sourozenecké lásky, neboť, jak je zmíněno výše, jeho šest sourozenců bylo o mnoho let starších, přičemž nejmladší z jeho bratrů byl o deset let starší než on. Tuto skutečnost často zobrazuje ve svých dílech jako např. *aṭ-Ṭulāṭīja (Trilogie)* nebo *Bidāja wa nihāja (Začátek a konec)*, ve kterých popisuje vztah mezi bratry.⁷

Během dospívání Naġīb Maḥfūz s oblibou poslouchal svého otce a vzhlížel k němu v okamžicích, kdy hovořil o národních hrdinech. Se svou matkou Naġīb Maḥfūz často navštěvoval pyramidy v Gíze nebo Muzeum staroegyptských památek na Taḥrīru, čímž ovlivnila Maḥfūzův zájem o historii.⁸

Více informací o rodinných příslušnících pak Maḥfūz nepřímou podává čtenářům skrze postavy svých děl.⁹ Jako příklad lze zmínit hlavního hrdinu autorova slavného díla *aṭ-Ṭulāṭīja* - Aḥmada ʿAbdalġawwāda, který je literárními kritiky často na základě přísných povahových vlastností spojován s Maḥfūzovým otcem, popřípadě s nejstarším Maḥfūzovým bratrem. Tento fakt

⁵ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 1.

⁶ LE GASSICK, T. (ed.). *Critical Perspectives on Naguib Mahfouz*, s. 1.

⁷ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*, s. 6.

⁸ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 6–8.

⁹ JAYYUSI, S. K. *The Arab Laureate and the Road to Nobel*, s. 17.

v roce 1970 potvrdil sám Naġīb Maġfūz, přestože zpočátku odmítal jakékoli srovnávání rodinných příslušníků s postavami svých románů.¹⁰

2.2 Vzdělání a kariéra

Naġīb Maġfūz před nástupem na základní školu navštěvoval tzv. *kuttāb*¹¹. O jeho vzdělání na základní a střední škole není mnoho přímých informací.¹² Je známo, že během studia na základní škole prodělal v krátkém časovém rozmezí epileptický záchvat, následkem kterého se musel po nějakou dobu doma zotavovat. Studium na základní škole i přes tyto obtíže roku 1925 dokončil.¹³

Studium na vysoké škole započal Maġfūz v roce 1930 nástupem na filozofickou fakultu na Egyptské univerzitě¹⁴. Univerzitu úspěšně dokončil po čtyřech letech. Následně chtěl ve studiu pokračovat disertací o islámské mystice, od čehož však upustil, a pracoval v sekretariátu univerzity. Později pracoval na ministerstvu náboženských nadací jako úředník, odkud v roce 1954 přešel po patnácti letech na ministerstvo kultury. V letech 1966–1968 zastával pozici ředitele Egyptské státní filmové společnosti a v odvětví kultury zůstal až do svého důchodového věku, kdy byl až do roku 1972 poradcem ministra kultury.¹⁵ Za zmínku též stojí, že od 40. let do 80. let minulého století pracoval „na volné noze“ také jako filmový scénárista.¹⁶

Práce úředníka na ministerstvu náboženských nadací Naġība Maġfūze velice ovlivnila, jelikož se díky ní setkával s lidmi z různých společenských vrstev. Tito lidé, hlavně jejich příběhy, byli pro Maġfūze

¹⁰ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 6.

¹¹ Termínem *kuttāb* se označovala základní nebo též přípravná škola se zaměřením na studium Koránu, výuku psaní a gramatiky. (TOORAWA, S. M. *Ibn Abi Tahir Tayfur and Arabic Writerly Culture: A Ninth Century Bookman in Baghdad*, s. xii.)

¹² EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*, s. 11.

¹³ SOMEKH, S. *The Changing Rhythm: A study of Najīb Maġfūz's Novels*, s. 36.

¹⁴ Dnešní Káhirska univerzita. Od roku 1908, kdy byla založena, do roku 1940 nesla název Egyptská univerzita. V roce 1940 byla přejmenována na Univerzitu krále Fu'áda. Od roku 1952 nese současný název Káhirska univerzita. (Nubġa tāriġhija °an Ğāmi°at al-Qāhira. *Kulġat al-handasa – Ğāmi°at al-Qāhira*. [online].)

¹⁵ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 106.

inspirací, zejména pak pro jeho tvorbu. Jak již bylo uvedeno, povahové vlastnosti, charakteristiku a životní zkušenosti těchto lidí projektoval do svých děl.¹⁷

2.3 Osobní život

Na rozdíl od svých literárních vrstevníků Nağīb Mağfūz nikdy nestudoval v zahraničí. Důvodem bylo cestování, které striktně odmítal. Nağīb Mağfūz neměl obavy z cestování kvůli dopravním prostředkům, ale pobývání mimo vlastní domov – Egypt, jej činilo nejistým. Svůj rodný Egypt opustil pouze tehdy, když musel absolvovat důležitou cestu do Jugoslávie a Jemenu.¹⁸ Třetí cestu byl nucen podniknout do Londýna, kde podstoupil operaci srdce.¹⁹

Nağīb Mağfūz na základě svého přesvědčení o nevýhodách sňatku zůstal dlouho dobu svobodný. To se změnilo roku 1954, kdy se ve svých 43 letech oženil s ʿAṭījatallāh Ibrāhīm. Manželé měli spolu dvě dcery, Fāṭimu a Umm Kulṭūm²⁰, jež byla pojmenována po Mağfūzově oblíbené zpěvačce.²¹

Dcery Nağība Mağfūze převzaly za svého otce v roce 1988 Nobelovu cenu, jelikož se slavnostního ceremoniálu ve Stockholmu z důvodu špatného zdravotního stavu nemohl sám účastnit. Mağfūz se tak stal prvním a zatím jediným arabským laureátem Nobelovy ceny za literaturu.²²

V roce 1994 byl na Nağība Mağfūze spáchán atentát. Důvodem bylo obvinění z rouhačství, které mělo být obsaženo v jeho díle *Awlād ḥāratinā*. K atentátu se přihlásilo islámské hnutí v Egyptě al-Ġamāʿat al-Islāmīja pod

¹⁶ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 34.

¹⁷ Ibid, s. 33.

¹⁸ MIKHAIL, M. *Studies in the Short Fiction of Mahfouz and Idris*, s. 10.

¹⁹ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 37.

²⁰ Umm Kulṭūm byla známá egyptská zpěvačka 20. století (DANIELSON, V. L. Umm Kulthūm. *Encyclopaedia Britannica* [online].).

²¹ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 35–36.

²² MIKHAIL, M. *Studies in the Short Fiction of Mahfouz and Idris*, s. 10.

vedením šejcha ʿUmara ʿAbdu ʿr-Raḥmāna. Maḥfūz útok, i přes těžká zranění, která utrpěl, přežil.²³

Naǧīb Maḥfūz zemřel 30. srpna 2006 ve věku úctyhodných 94 let.²⁴

²³ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 40.

²⁴ *Ibid*, s. 40.

3 TVORBA NAĠĪBA MAḤFŪZE

Přestože Naġīb MaḤfūz po celý svůj život pracoval v různých státních úřadech a institucích, jak je uvedeno v předchozí kapitole, po dlouhá léta spolupracoval též s redakcí káhirského deníku al-Ahrām, která uveřejňovala jeho povídky a některé ukázky z jeho románů. Za celý svůj život Naġīb MaḤfūz napsal více než třicet románů a novel a dále také patnáct povídkových sbírek. K výčtu jeho literární činnosti lze přičíst i překládání z cizích jazyků do arabštiny.²⁵

Naġīb MaḤfūz byl velmi disciplinovaný člověk. Pečlivě si plánoval každý svůj den nejenom při práci na úradě, ale též po práci, kdy se velmi často věnoval literární tvorbě. El-Enany k tomu uvádí: „*Pečlivě si musel naplánovat druhou polovinu dne tak, aby mu zbyl čas na čtení a psaní*“.²⁶

První pokusy Naġība MaḤfūze o psaní sestávaly z napodobování stylu detektivních povídek od autora al-Manfalūṭīho (1876-1924), který se v tehdejší době stal literárním vzorem nejen pro Naġība MaḤfūze, ale také pro celou generaci mladých literátů. Oproti tomu memorování starých básní a čtení tradiční arabské literatury bez možnosti kritického pohledu, během studia na střední škole, nejspíše literární intelekt MaḤfūze neobohatilo. Ovšem dodalo mu povědomí o arabské literární tradici a klasických dílech arabské literatury, z nichž čerpal a na něž navazoval. Díky znalosti klasické arabské poezie a prózy si zamiloval arabštinu. Velkým vzorem pro literární inspiraci Naġība MaḤfūze se stal egyptský spisovatel Ṭāhā Ḥusajn (1889-1973)²⁷, jehož dílo *al-*

²⁵ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 106–107.

²⁶ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 37.

²⁷ Ṭāhā Ḥusajn, spisovatel, literární vědec a historik, který je považován za symbol nejlepších tradic arabského kulturního obrození. Ḥusajn přednášel arabskou literaturu a intenzivně přitom studoval předislámskou poezii. Závěry svých zkoumání publikoval v roce 1926 v práci s názvem *Fī 'š-šī'r al-ġāhiliī* (*O předislámské poezii*). Jeho nadměrná kritika jej přivedla k závěru, že předislámské básně jsou v převážné míře podvrhem básníků pozdější doby. O dva roky později vydal citovanou knihu znovu, a to pod názvem *Fī 'l-adab al-ġāhiliī* (*O předislámské literatuře*), ve které své kritické závěry alespoň z části přehodnotil, když některé pasáže vypustil, nebo přepracoval. Autenticita předislámské poezie tedy byla potvrzena. Stěžejní myšlenkou Ḥusajna byla naprostá svoboda myšlení a vědy. Razil nový, kritický přístup ke studiu starého kulturního

Ajjām (*Dny*; pod názvem *Knihy dní* přeložil do češtiny Karel Petráček.) posloužilo Nağtibu Mağfūzovi jako předloha pro napsání vlastního díla s názvem *al-A^cwān*.²⁸ Kromě díla *al-Ajjām* mělo dopad na jeho intelektuální rozvoj též dílo *Ťī 'š-šīr al-ğāhilī* (*O předislámské poezii*) rovněž v autorství Ṭāhā Ḥusajna. Důslednost a racionální smýšlení převažující nad tradicí obsažené v této knize později Nağtīb Mağfūz zúročil ve svých dílech.²⁹

Velké zalíbení našel Nağtīb Mağfūz též v četbě děl od ruských autorů. Inspirací pro něj byla zejména díla od Lva Nikolajeviče Tolstojce, Fjodora Michajloviče Dostojevského či Antona Pavloviče Čechova. Vážil si též děl od francouzsky a anglicky píšících autorů, mezi nimiž lze zmínit Ernesta Hemingwaye či Williama Faulknera.³⁰

Již zmíněný Ernest Hemingway byl jedním z oblíbených autorů Nağtība Mağfūze. Mona Mikhail ve svém díle *Studies in the Short Fiction of Mahfouz and Idris* uvádí, že Nağtīb Mağfūz s Hemingwayem porovnával některá svá díla, vztahující se k tématu jedince a prostředí, které následně ovlivňuje jeho další vývoj. Uvádí: „*Porovnává vlastní literární zkušenost s Hemingwayovou, který se snažil nalézt v nepříznivém prostředí a vyhrocených situacích odpověď na otázku, do jaké míry působí na osobní vývoj člověka, přičemž Mağfūz hledal tuto odpověď v prostředí ‚hāry‘³¹ a přilehlého okolí, včetně konfliktů, které se uvnitř ní odehrávaly.*“³²

Problémy člověka – jedince na pozadí egyptské společnosti nebylo jediné téma, kterým se Nağtīb Mağfūz ve svých dílech zabýval. Po stránce jak

odkazu a požadoval, by byl přehodnocen bez předsudků a idealizace. (OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 66-67.).

²⁸ SOMEKH, S. *The Changing Rhythm: A study of Najīb Mağfūz's Novels*, s. 37.

²⁹ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 13.

³⁰ MIKHAIL, M. *Studies in the Short Fiction of Mahfouz and Idris*, s. 10.

³¹ *Hāra* je označení pro lidovou čtvrť v arabských městech. Například v Káhiře v současné době je obývaná především obyvatelstvem nižších vrstev. V době dětství Nağtība Mağfūze však *hāra* představovala „model“ tehdejší egyptské společnosti, ve kterém se nacházely všechny egyptské vrstvy napříč spektrem. (EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 2.).

³² MIKHAIL, M. *Studies in the Short Fiction of Mahfouz and Idris*, s. 34.

obsahové, tak formální prošla celá tvorba Nağıba Mağfūze za dobu jeho literární kariéry složitým vývojem a změnami.³³

Z tohoto důvodu literární kritici klasifikují tvorbu Nağıba Mağfūze do třech chronologicky po sobě jdoucích etap. V díle *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning* od Rasheeda El-Enaniho jsou tyto tvůrčí fáze pojmenovány jako: historicko – romantická, realisticko – naturalistická, modernisticko - experimentální.³⁴

V jiných odborných publikacích se můžeme setkat s trochu odlišnými názvy, avšak se stejným či podobným významem.

Jaroslav Oliverius ve své knize *Moderní literatury arabského Východu* pojmenovává tyto tři etapy jako: historická, sociální a filozofická etapa.³⁵

3.1 Historická etapa

Historické období tvorby Nağıba Mağfūze můžeme dle odborné literatury datovat mezi léty 1938 až 1945.³⁶ Nağıb Mağfūz byl v tomto historickém období silně ovlivněn názory Salāmy Mūsā (1887-1958)³⁷. Společným předmětem zájmu těchto dvou autorů byly problémy společnosti a jejího uspořádání. Mūsā ovlivnil Mağfūze též svými sympatiemi k ideologii faraonismu³⁸. Úzký vztah mezi

³³ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 107.

³⁴ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*, s. xi.

³⁵ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 107.

³⁶ LE GASSICK, T. (ed.). *Critical Perspectives on Naguib Mahfouz*, s. 2.

³⁷ Salāma Mūsā byl egyptský spisovatel, jehož ovlivnil studijní pobyt v Anglii a především seznámení se s Darwinovou teorií či tvorbou evropských spisovatelů. Často se vyjadřoval ke všem aktuálním problémům a opakovaně byl napadán představiteli konzervativních kruhů. K islámskému smýšlení a islámu jako takovému zaujímal velmi odmítavý postoj. Nezavrhoval, ale kritizoval starou arabskou literaturu, jelikož lpění na tradicích dle jeho názoru brzdí kulturní vývoj. Ideu pro něj představoval moderní a vyspělý Egypt se svobodnou kulturou a vědou. Propagoval prostý, srozumitelný a moderní jazyk. Účel literatury dle Mūsā bylo oslovovat především rozum, nikoliv city. (OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 64.)

³⁸ Faraonismus (*fir'awniġa*) byla ideologie, jež vyzdvihovala slavnou, starověkou minulost egyptského národa a přikláněla se k verzi, že Egypt má blíže k oblastem Středoziemního moře, a tudíž k západní tradici, více než semitské. Tato ideologie hrála v Egyptě významnou roli ve 20. a 30. letech 20. století, kdy vzrůstal egyptský nacionalismus, který se záporně stavěl k důrazu na islám a vše s ním spojené. Ideologii faraonismu v tehdejší egyptské společnosti též podpořil

Mūsou a Maḥfūzem lze vyvodit též z faktu, že Salāma Mūsā byl prvním člověkem, který četl jeho romány, a to ještě v rukopisech. Lze tedy předpokládat, že Mūsā uděloval Maḥfūzovi rady při jeho začátcích románové tvorby.³⁹

V roce 1941 Maḥfūz získal v literární soutěži jako jeden z pěti výherců cenu za jeden ze svých historických románů ze starověkého Egypta. Soutěž v románové tvorbě byla vypsána ministerstvem výchovy a školství a Akademií arabského jazyka v Káhiře a kromě Maḥfūze se jí účastnilo něco přes šedesát dalších autorů.⁴⁰

Romány *ʿAbaṭ al-aqdār* (*Výsměch osudu*; 1939), *Rādūbīs* (1943) a *Kifāḥ Ṭība* (*Bojující Théby*; 1944) jsou názvy stěžejních děl historické fáze autorovy tvorby, jejichž děj je zasazen do doby starověkého Egypta.⁴¹ Napínavý děj, zápletky, milostné příhody a popisy bojů společně s hrdinskými činy jsou kompenzací pro literárně nijak výjimečná díla vykazující začátečnické nedostatky a především nedostatečnou znalost historie faraónského Egypta. Díky těmto nedostatkům nedokázal autor romány rozvinout v historickou prózu v pravém slova smyslu.⁴²

Skrze zmíněná narativní díla se Naḡīb Maḥfūz primárně snaží reflektovat poměry ve společnosti své doby. Autor k tomuto dosažení užívá historických témat a událostí, které se snaží aktualizovat do své současnosti. Jedním z cílů této metody je nalezení společného ukotvení egyptského národa, a tím posílení národní identity.⁴³

Romány historického období Maḥfūzovy tvorby vznikly v době, v níž Egyptané stále žili v područí Velké Británie⁴⁴ a zároveň do určité míry

nález Tutanchamonovy hrobky v roce 1922. (BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století*, s. 31–32.).

³⁹ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 107.

⁴⁰ Ibid, s. 100–101.

⁴¹ LE GASSICK, T. (ed.). *Critical Perspectives on Naguib Mahfouz*, s. 2.

⁴² OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 107.

⁴³ HALLEGREN, A. Naguib Mahfouz – The Son of Two Civilisations. *Nobelprize.org* [online].

⁴⁴ Anglie sice 22. února 1922 zrušila nad Egyptem protektorát, avšak samostatnost Egypta byla spíše fiktivní, jelikož si Velká Británie vyhradila obranu Egypta v případě jeho napadení. Ve

tyranského krále Fārūqa I. (1920-1965)⁴⁵ Lze tedy s jistotou říci, že Nağīb Mağfūz pomocí těchto románů, které byly psány jako alegorie, vyjadřoval svoji nespokojenost se špatnými poměry, tj. s násilím, despocií či morální zkažeností mocenských kruhů v monarchistickém Egyptě.⁴⁶ Ostatně již jedno z citovaných děl, konkrétně román *Rādūbīs*, ukazuje, jak se staří Egyptané potýkali s krutovládou despotickeho faraóna Merenré'ho II.^{47 48}

Podobně je tomu i v dalším díle *Kifāh Ṭība*, jehož události jsou zasazeny do 16. až 17. st. př. n. l., kdy se Egypt nacházel pod nadvládou Hyksósů.⁴⁹ Události a boje Egyptanů proti nepříteli – Hyksósům a touhu po nezávislosti lze chápat jako paralelu událostí doby v Egyptě, jejichž svědkem byl Mağfūz ve 30. a 40. letech 20. století.⁵⁰

Kromě vlasteneckého cítění lze v citovaných dílech nalézt též téma lidského osudu jakožto nepřátelské síly, kdy „*lidé jako rákos ve větru, musí bezmocně čelit okolnostem a náhodě.*“ Motiv osudu zasahujícího do života lidí lze spatřit i v jeho pozdějších dílech.⁵¹

skutečnosti to tedy znamenalo rozmístění anglického vojska v Egyptě. (ONDRÁŠ, F. *Arabský román: Vznik a vývoj uměleckého žánru*, s. 14.).

⁴⁵ Jeho veličenstvo Fārūq I., z Boží milosti král Egypta a Súdánu, panovník Núbie, Kordofánu a Dárfúru, byl v začátcích své vlády mezi Egyptany oblíben. Velmi brzo se však u Fārūqa začaly objevovat negativní povahové rysy. Ke zlomu v jeho psychickém zdraví došlo po automobilové nehodě v roce 1942, kdy se z Fārūqa stal extrémně podezíravý člověk s výstředním až nemorálním chováním, které mělo zásadní dopad na jeho vystupování na politické scéně Egypta. (BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století*, s. 53.).

⁴⁶ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 184.

⁴⁷ Merenré' II. byl králem 6. dynastie a pravděpodobným synem a následníkem krále Pepiho II. I přes velmi málo dochovaných informací o jeho osobě, lze alespoň určit přibližnou dobu jeho vlády, a to kolem roku 2148 př.n.l. Též se předpokládá, že na trůně nevládl ani jeden rok. Informace o konci jeho života nám podává legenda, která praví, že byl král Merenré' zabit rozzuřeným davem. (RICE, M. *Who's Who in Ancient Egypt*, s. 111.).

⁴⁸ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 108.

⁴⁹ Hyksósové je název pro kmeny západosemitského původu. Kolem roku 1640 př.n.l. pronikly do Egypta, kde se ujaly vládly až do roku 1540 př.n.l., kdy byly poraženy Ahmosem I. (BAREŠ, L.; R. VESELÝ a E. GOMBÁR. *Dějiny Egypta*, s. 694–695.).

⁵⁰ HALLEGREN, A. Naguib Mahfouz – The Son of Two Civilisations. *Nobelprize.org* [online].

⁵¹ HALLEGREN, A. Naguib Mahfouz – The Son of Two Civilisations. *Nobelprize.org* [online].

3.2 Sociální etapa

Druhá etapa Maḥfūzovy tvorby, tzv. etapa sociální, spadá především do 40. a 50. let 20. století a vrcholí vydáním *aṭ-Ṭulāṭīji* v letech 1956 a 1957.⁵²

Vzhledem k zaměření bakalářské práce na střední vrstvy v druhé, tzv. sociální etapě Naḡība Maḥfūze, je v této kapitole nastíněn pouze obecný rámec vystihující tuto fázi, aby nebyla přerušena kontinuita rozdělení autorovy tvorby. Tématu „sociální etapa“ bude níže věnována samostatná kapitola.

Na rozdíl od předešlé historické etapy se v sociální etapě těžiště autorova zájmu přenáší z faraónského Egypta do autorovy současnosti. V tomto období směřuje autor pozornost především na nižší a střední vrstvy v Egyptě a mistrně vykresluje panorama tehdejší egyptské společnosti. V popředí zájmu je člověk – jedinec, jenž se snaží vymanit se ze svého nižšího společenského postavení, proniknout do vyšších společenských vrstev a zajistit si lepší materiální život. Veškeré snahy jedinců o realizaci však ztroskotávají, a příběhy končí ve většině případů tragicky.⁵³

Mezi nejvýznamnější díla tohoto období patří například *al-Qāhira al-ḡadīda* (*Nová Káhira*; 1946; do češtiny přeložil pod názvem *Skandál v Káhiře* Jaroslav Oliverius), *Zuqāq al-Midaqq* (*Ulička al-Midaqq*; 1947), *Bidāja wa nihāja* (*Začátek a konec*; 1949) či již zmíněná *aṭ-Ṭulāṭīja* (*Trilogie*) – *Bajna 'l-Qaṣrajn* (1956), *Qaṣr aš-šawq* (1957), *as-Sukkarīja* (1957).⁵⁴

3.3 Filozofická etapa

Poslední dílo z tzv. sociální etapy, *aṭ-Ṭulāṭīju*, dopsal Naḡīb Maḥfūz těsně před vypuknutím egyptské revoluce v roce 1952. Tato událost zapříčinila, že se Maḥfūz na sedm let stáhl do ústraní a přestal nadále psát. Důvodem bylo to, že problémy, kterými se ve svých dílech doposud zabýval a chtěl jimi pokračovat i nadále, začaly být předmětem řešení samotné egyptské revoluce.

⁵² MAHFOUZ, N. *The Beginning and the End*, s. 8.

⁵³ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 108.

⁵⁴ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 185–186.

V roce 1959 byl však publikován Maḥfūzův román *Awlād ḥāratinā*, a tím byla zahájena nová literární etapa Maḥfūzovy tvorby – filozofická.⁵⁵ Za obecné časové rozpětí pro filozofickou etapu lze považovat tedy konec 50. let a celá 60. léta.⁵⁶

Co se obsahu týče, od dvou předchozích etap se filozofická liší. V popředí autorova zájmu dále zůstává „jedinec“ a jeho vnitřní pochody na pozadí egyptských historických událostí. Ve srovnání s předchozí etapou však autor klade důraz na jeho duchovní stránku spíše než na materiální⁵⁷ a od analyzování poměrů v egyptské společnosti, jako tomu bylo v předchozí sociální etapě, se předmětem autorova zájmu stávají filozofické otázky a ideologické problémy.⁵⁸

Jak poznamenává Jaroslav Oliverius v knize *Moderní literatury arabského Východu*: „...hrdina již není pouhým jevem sociálního života, pouhým členem společenské vrstvy, nýbrž je subjektivně nezávislý, jeho krize pramení z jeho psychiky, ze specifických problémů týkajících se jeho vlastní existence.“⁵⁹

Do popředí autorova zájmu se dostávají skrze romány též otázky o „smyslu a cíle duchovního vývoje lidstva“, kdy zde podstatné místo zaujímá téma střetu náboženství s vědou a role, jež zastávají ve společnosti. Další otázka, na kterou se Maḥfūz v románech této etapy zaměřuje, je otázka nového uspořádání společnosti a jakými metodami takového uspořádání lze dosáhnout. Vztah rozumu a víry, role osudu v životech lidí, hledání životních jistot. To jsou další z mnohých otázek, které prostupují Maḥfūzova díla v této etapě.⁶⁰

⁵⁵ Ibid, s. 186–187.

⁵⁶ MAHFOUZ, N. *The Beginnig and the End*, s. 8.

⁵⁷ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 120.

⁵⁸ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 187.

⁵⁹ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 120.

⁶⁰ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 187–188.

Ve spojitosti s duchovním charakterem a náboženskými otázkami poslední etapy se Maḥfūz dotýká i tématu súfismu,⁶¹ a to konkrétně v románu *al-Liṣṣ wa 'l-kilāb (Lupič a psi; 1961)*, kdy dochází k závěru, že náboženství zaujímá v životě člověka důležité místo, pokud člověk čelí temnému osudu nebo tajemství smrti.⁶²

*Z temnoty se vynořovaly představy o nesmrtelnosti pod Alláhovou záštitou.*⁶³

Kromě tematického obsahu, který byl popsán výše, se v této etapě mění i forma románů a autor též užívá nových uměleckých postupů. Na rozdíl od předešlé etapy je zde potřeba chápat popisované události symbolicky či alegoricky, nikoli však v realistickém významu v pravém slova smyslu, neboť „*děj i jednotlivé postavy přesahují rámec realistického pojetí a slouží jako symboly určitých idejí nebo duchovních hodnot.*“ Autor též upouští od chronologického sledu událostí, které tvořily kompoziční výstavbu děl předešlé sociální etapy, a nově své místo zaujímá prolínání minulosti a přítomnosti, snů a vzpomínek apod.⁶⁴

*Sa'īd odevzdaně hleděl. Noc se blížila plazivým krokem. Vzpomínky se v rychlém sledu střídaly jako mraky na nebi. Viděl svého otce, strýce Mahrāna, jak se uklání spolu s ostatními, a viděl i sebe, ještě malého chlapce, jak sedí pod palmou a celý vyjevený pozoruje tuto scénu.*⁶⁵

Další díla, která lze přiřadit k výčtu románů tohoto období, jsou například *as-Summān wa 'l-charīf (Křepelka a podzim; 1962)* či *aṭ-Ṭarīq (Cesta; 1964)*.⁶⁶

⁶¹ Termínem súfismus se označuje mystická forma islámu (KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 155-156.).

⁶² OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 121.

⁶³ MAHFÚZ, N. *Zlodej a psi*, s. 140.

⁶⁴ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 187.

⁶⁵ MAHFÚZ, N. *Zlodej a psi*, s. 140.

⁶⁶ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*, s. 104.

4 HISTORICKÉ POZADÍ SOCIÁLNÍ ETAPY

Nepříznivé poměry v předrevoluční egyptské společnosti, ať už se jednalo o sociální či politické problémy, jimiž byly zvyšující se sociální rozdíly mezi obyvateli, zkorumpovanost egyptských úřadů či lhostejnost byrokratického aparátu a další podobné jevy, se staly terčem kritiky a stěžejním tématem spisovatelů tzv. Nové školy^{67, 68}

Tato skupina spisovatelů se ve 20. letech 20. století postavila do čela národního hnutí s programem, jehož cílem bylo posunutí pozice egyptské společnosti na lepší úroveň.⁶⁹ Na poli literárním se hlavní protagonisté Nové školy snažili ve svých dílech zachytit co nejrealističtějším způsobem egyptskou společnost, neboť realismus chápali *jako „popis vnější skutečnosti, toho, co oči vidí“*.⁷⁰

V 2. pol. 40. let. a 50. letech na Novou školu navázala generace mladých kritických realistů. Tato nová generace byla, na rozdíl od svých předchůdců, mnohem *„uvědomělejší a vnímavější k projevům sociálního bezpráví a začínala vidět společnost v její třídní struktuře.“* Svůj podíl na tom nesly válečné události, stejně jako přetrvávající neutěšitelné poměry v tehdejší egyptské společnosti. Toto období formovalo i myšlení Maḥfūze samotného, neboť i on v tomto proudu zaujímá své místo.⁷¹

⁶⁷ Nová škola byl název pro podobně smýšlející skupinu spisovatelů, kteří ve 20. letech 20. století v Egyptě vystoupili se společným programem, který měl za cíl národní (boj za skutečnou nezávislost Egypta), sociální (zlepšení postavení ženy ve společnosti, snížit rozdíly sociální rozdíly ve společnosti) a kulturní. Jednalo se o skupinu literátů a žurnalistů seskupených kolem časopisů *as-Sufūr* a *al-Fağr*, kteří se scházeli po kavárnách a navzájem si předčítali výtvoř a vedli nad nimi dlouhé rozpravy. Dalším společným zájmem, kromě již zmíněných, byla moderní, národní a především realistická literatura. V tomto směru měli členové tzv. Nové školy za cíl odprositi egyptskou literaturu od starých forem a témat, a naopak se přikláněti k metodám, myšlenkám a zásadám v literatuře, které měly pomoci podat čtenáři pravdivý obraz egyptské společnosti. Mezi nejvýznamnější představitele Nové školy patřili Muḥammad Tajmūr, Muḥammad Ḥusajn Hajkal, Ṭāhā Ḥusajn nebo Maḥmūd Ṭāhir Lāšīn. (OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 47–48.).

⁶⁸ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 183.

⁶⁹ *Ibid.*, s. 183.

⁷⁰ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 100.

⁷¹ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 183-184.

K porozumění poměrům ve společnosti, které se staly inspirací pro spisovatele předrevoluční doby, je nutné nastínit stručnou historii a atmosféru v Egyptě od 20. let do revoluce 1952. Zároveň je nutné podotknout, že právě do tohoto časového rozpětí spadá děj většiny Maḥfūzových románů ze sociální etapy.

4.1 Egypt v době monarchie (1922 – 1953)

Na úvod celé kapitoly je vhodné přiblížit historii Egypta před rokem 1922, aby došlo k ucelenému náhledu působení Velké Británie, která měla zásadní vliv na historický vývoj Egypta. Větší vliv v Egyptě přineslo Britům otevření Suezského průplavu již v roce 1869, které přispělo ke vzrůstající zadluženosti Egypta vůči zahraničním investorům a vyhlášení bankrotu. Následkem těchto událostí se Egypt dostal do situace, kdy byly důležité egyptské vládní pozice obsazeny právě zahraničními investory, mezi které patřila i Británie.⁷²

Zlom ve vývoji nastal v roce 1882, kdy bylo Brity potlačeno povstání Aḥmada ʿUrābīho (1841-1911)⁷³ a Britové začali naplno Egypt okupovat,⁷⁴ a ačkoli Egypt disponoval vlastní vládou a parlamentem, největší vliv na dění v Egyptě měla Velká Británie.⁷⁵ Oficiálně byl pak britský protektorát vyhlášen 18. prosince 1914.⁷⁶ Ten trval do roku 1922, kdy došlo k jeho zrušení a bylo vyhlášeno nezávislé Egyptské království.⁷⁷ V tomto roce se také definitivně rozpadá Osmanská říše⁷⁸, jejíž součástí, byť v posledních letech jen formálně, byl Egypt od roku 1517.⁷⁹

⁷² BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 1: 1805–1914*, s. 16.

⁷³ V roce 1882 Aḥmad ʿUrābī, který byl náměstkem ministra vlády v Egyptě, nařídil všeobecnou mobilizaci a vyhlásil Britům válku. Následovalo vylovení britských námořníků v Alexandrii, čímž byla zahájena britská okupace Egypta. Dne 13. září 1882 byly v rozhodné bitvě u Tell el-Kabíru poraženy egyptské jednotky vedené plukovníkem ʿUrābīm, který se o několik dnů později vzdal. (GOMBÁR, E. *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 265–279.)

⁷⁴ BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 1: 1805–1914*, s. 15–16.

⁷⁵ Ibid, s. 11.

⁷⁶ GOMBÁR, E. *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 380.

⁷⁷ BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století*, s. 8.

⁷⁸ TAUER, F. *Svět islámu: Dějiny a kultura*, s. 362.

⁷⁹ BAREŠ, L.; R. VESELÝ a E. GOMBÁR. *Dějiny Egypta*, s. 360.

4.1.1 Politický život

Nezávislost Egypta byla formálně vyhlášena 28. února 1922 pod vládou sultána Fu'áda I. - pravnuka Muḥammada °Alīho (1769-1849)⁸⁰. Dne 15. března 1923 byla jmenována nová vláda v čele s prominentním palácovým politikem °Abd al-Fattāḥem Jahjā Ibrāhīmem Pašou.⁸¹

Ústava, která byla přijata o rok později, dala panovníkovi možnost libovolně rozpouštět parlament, což vedlo k nestabilitě následujících vlád. V témže roce se uskutečnily první volby nezávislého Egypta. Drtivé vítězství zaznamenala strana Wafd, která působila v parlamentu jako hlavní králova opozice. Zanikla až roku 1952.⁸²

Jak již bylo uvedeno, samostatnost Egypta byla spíše fiktivní a Velké Británii nadále příslušela ochrana dopravních cest v zemi, ochrana cizinců a národnostních menšin, a to na dalších 14 let.⁸³

Vznikající egyptské strany byly schopné pojmenovat problémy své země a měly snahu je řešit. Do popředí se v prvních letech existence egyptského království dostávalo ženské hnutí. Jeho otázkám se hojně věnoval tisk, který ve veřejném životě zaujímal stále významnější místo.⁸⁴

Představitelé egyptského nacionalismu mluvili, četli a psali arabsky a formovali se v městském prostředí, obeznámeném se způsobem myšlení i života obyvatel západního světa. Přestože měly egyptské a jiné elity mnohdy odlišný původ s různým jazykovým, kulturním i náboženským vyznáním, společně se všemi ostatními skupinami žily vedle sebe, vzájemně se

⁸⁰ Vládce Egypta v letech 1805–1841, kam dorazil se společně s albánskými oddíly tureckého vojska. Přestože formálně uznával svrchovanost tureckého sultána, stal se v Egyptě prakticky nezávislým panovníkem. Během své funkce provedl v Egyptě mnoho reforem, čímž položil základy hospodářskému a kulturnímu rozvoji moderního Egypta. (GOMBÁR, E. *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 75-92.).

⁸¹ BAREŠ, L.; R. VESELÝ a E. GOMBÁR. *Dějiny Egypta*, s. 499.

⁸² Ibid, s. 498.

⁸³ ONDRÁŠ, F. *Arabský román: Vznik a vývoj uměleckého žánru*, s. 14.

⁸⁴ Ibid, s. 15.

ovlivňovaly, a tím společně utvářely novou generaci arabských politických, ekonomických, kulturních a intelektuálních elit.⁸⁵

Je však nutno dodat, že skladba egyptské společnosti byla v této době značně komplikovaná. V předchozím odstavci je nastíněna elita egyptské společnosti, avšak z ní pouze část se identifikovala s Egyptem jako se svou vlastní. V Káhiře a Alexandrii žijící vysoká buržoazie se jen těžko mohla identifikovat s multikulturními židovskými, řeckými a italskými komunitami jazykově orientovanými na francouzštinu a italštinu.⁸⁶

Počátkem 30. let 20. století prošel Egypt těžkou hospodářskou situací v důsledku diktátorského režimu Ismāʿīla Ṣidqīho (1875-1950). Ten krátce po svém jmenování do funkce králem Fuʿādem (1868-1936) nechal zrušit ústavu z roku 1923⁸⁷ a následně ji nechal nahradit novou, která dávala panovníkovi značné pravomoci. Další krok, který podnikl, byla úprava volebního zákona. Těmito a dalšími kroky se snažil zamezit vítězství strany Wafd.⁸⁸

V roce 1936 byla podepsána britsko-egyptská spojenecká smlouva, jejíž platnost byla stanovena na dobu 20 let. Smlouva formálně ukončila britskou okupaci Egypta.⁸⁹

Za druhé světové války se Egypt stal bojištěm německé a italské armády pod velením Erwina Rommela⁹⁰ a britských vojsk pod velením Bernarda Montgomeryho.⁹¹ Dne 22. března 1945 se v Káhiře sešla ustavující konference Ligy arabských států, jíž se zúčastnilo sedm nezávislých arabských států včetně Egypta. Liga arabských států pomohla zejména Káhiře, která se stala nejen

⁸⁵ Ibid, s. 15.

⁸⁶ ONDRÁŠ, F. *Arabský román: Vznik a vývoj uměleckého žánru*, s. 16.

⁸⁷ Ústava z roku 1923 byla vypracována podle belgického vzoru. Tato ústava zaručovala panovníkovi výrazné pravomoci. (BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století*, s. 9.).

⁸⁸ BAREŠ, L.; R. VESELÝ a E. GOMBÁR. *Dějiny Egypta*, s. 209.

⁸⁹ Ibid, s. 512.

⁹⁰ Erwin Rommel byl německý generál, který za druhé světové války velel oddílu Deutsches Afrikakorps během bojů o severní Afriku. (BAREŠ, L.; R. VESELÝ a E. GOMBÁR. *Dějiny Egypta*, s. 517).

nejvýznamnějším centrem arabského světa, ale i útočištěm prominentních emigrantů.⁹²

Po druhé světové válce se tradiční politické strany staly symbolem privilegií a korupce. K radikálnímu kroku se egyptská vláda rozhodla 11. července 1947, kdy postoupila otázku britsko-egyptských vztahů Radě bezpečnosti OSN. Egyptská vláda nebyla úspěšná, jelikož Britové s úspěchem argumentovali spojeneckou smlouvou z roku 1936. Dlouhodobá frustrace egyptské veřejnosti z neúspěchu řešení britsko-egyptských vztahů tak vytvářela předpoklady ke vzniku revoluční situace, která vrcholila v roce 1951, kdy předseda vlády Muṣṭafā Naḥḥās Paša (1879-1965) jednostranně zrušil britsko-egyptskou spojeneckou smlouvu z roku 1936.⁹³

⁹¹ Britský polní maršál, který během druhé světové války velel 8. armádě v bojích o severní Afriku. (BAXTER, C. F. *Field Marshal Bernard Law Montgomery 1887-1976: A Selected Bibliography*, 1. kap.).

⁹² BAREŠ, L.; R. VESELÝ a E. GOMBÁR. *Dějiny Egypta*, s. 524.

⁹³ *Ibid*, s. 531.

5 STRUKTURA SOCIÁLNÍ ETAPY

Jak již bylo nastíněno v kapitole 3.2., těžiště autorova zájmu se v sociální etapě jeho tvorby přenáší z období faraónského Egypta do autorovy současnosti a do popředí zájmu se dostávají problémy společenského charakteru. Nağı̄b Mağfūz v tzv. sociální neboli společenské etapě (*al-marḥala al-iğtimā'īja*)⁹⁴ čtenáři přibližuje prostředí středních vrstev v lidových čtvrtích v Káhiře v době mezi dvěma světovými válkami.⁹⁵ Inspirace středními třídami nejspíše pramenila z jeho původu, jelikož on sám pocházel z rodiny střední vrstvy a prostředí káhirských středních vrstev velmi dobře znal.⁹⁶

Mağfūz, jenž se snaží v dílech sociální etapy zmapovat příčiny společenských jevů, vychází z vlastních filozofických vědomostí, které získal během studia na univerzitě.⁹⁷

Hlavními hrdiny románů sociální etapy jsou lidé pocházející převážně z již zmíněného prostředí středních a nižších vrstev. Lidé aristokratického původu či rolníci nedostávají v románech více prostoru. Postavy spadající do těchto kategorií jsou v románech zmíněné pouze ve vztahu k hlavním protagonistům. Na tyto postavy autor nahlíží především z vnějšku, tedy skrze hlavní protagonisty, kteří zaujímají nižší společenské postavení a často čtenáři poskytují detailní popis osob z vyšších pater společnosti.⁹⁸

Z těchto důvodů bývá Nağı̄b Mağfūz označován literárními kritiky jako „*autor románů o malé buržoazii*“.⁹⁹ Toto označení, i přes počáteční nevoli, nakonec přijal. V jednom interview později uvedl důvod, proč se ve svých románech opírá převážně o drobnou buržoazii. Právě v ní spatřuje spásu společnosti. Cílem velkoburžoazie je ujmout se moci a vykořisťovat prostý lid, zatímco proletariát touží vymanit se z okovů vykořisťování. Drobná buržoazie

⁹⁴ MAHFÚZ, N. *Zlodej a psi*, s. 147.

⁹⁵ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 184.

⁹⁶ MOOSA, M. Naguib Mahfouz: Life in the Alley of Arab History. *The Georgia Review* [online].

⁹⁷ ALLEN, R. Naguib Mahfouz and the Arabic Novel: The Historical Context, s. 36–39.

⁹⁸ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*, s. 28.

⁹⁹ *Ibid*, s. 28.

na základě těchto dvou protikladů pak, dle názoru Maḥfūze, může rozpoznat nedostatky a výhody společenských vztahů, a tak nalézt možné řešení.¹⁰⁰

Hlavním tématem Maḥfūzových románů v sociální etapě je myšlení a jednání hlavních protagonistů, kteří se ocitají mezi dvěma póly, neutěšenými existenčními poměry a následnou marnou snahou se z těchto poměrů vymanit.¹⁰¹

Bezprostředním podnětem k těmto snahám bývá ve většině Maḥfūzových románech této etapy nenadálé zhoršení materiálních poměrů v rodině, které jsou zapříčiněné smrtí nebo těžkým onemocněním otce. Rodina, jejíž situace byla doposud snesitelná, se tak z důvodů finančních nedostatků propadá na společenské dno. Důsledky bídy se dostavují zanedlouho poté a situace se stává pro hlavní hrdiny bezúspěšnou.¹⁰²

V myslích hlavních představitelů Maḥfūzových děl je tedy zřejmé velmi silné odhodlání vymanit se z pout své chudoby, nižšího původu a proniknout za každou cenu do vyšších vrstev a osvojit si jiný životní styl. Maḥfūz velmi často popisuje překážky, které musí hlavní postavy překonávat, než mohou vůbec realizovat své záměry. Velmi často se jedná o nepřekonatelné překážky, kdy se veškeré snahy hrouť. To je typické dějové schéma většiny Maḥfūzových románů sociálního období. Stěžejní myšlenku lze tedy spatřit v bezvýchodnosti a pesimismu, který vychází z velkých rozdílů jednotlivých vrstev egyptské společnosti.¹⁰³

Příznačný pro romány sociální etapy Naḡība Maḥfūze je též vztah či spor nového a starého. Jaroslav Oliverius tento vztah vnímá a popisuje jako „*podíl vlastního kulturního odkazu a vnějších cizích vlivů, a s tím spjatého opakovaného úsilí o zachování vlastní kulturní identity*“.¹⁰⁴ Nové moderní myšlenky a poznatky přicházející ze Západu postupně odhalují zkostnatělost

¹⁰⁰ Ibid, s. 28.

¹⁰¹ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 108.

¹⁰² Ibid, s. 108.

¹⁰³ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 108.

¹⁰⁴ Ibid, s. 9.

tradičního náboženského systému, který společnost brzdí v rozvoji. S tím však dochází v některých případech ke ztrátě pocitu bezpečí a víry.¹⁰⁵

V románech bývá konflikt mezi vědou a náboženstvím zastoupen většinou dvěma protagonisty, kteří odlišným způsobem nazírají na dané skutečnosti. Téma vztahu mezi novým a starým či přítomností a minulostí je příznačné například pro romány *al-Qāhira al-ġadīda*, *Chān al-Chalīlī* nebo *aṭ-Tulāṭīja*.¹⁰⁶

V souvislosti s tím lze zmínit téma socialismu v Maḥfūzových dílech, ze kterých je povětšinou zřetelné, že s ním sympatizuje. V socialismu totiž spatřoval cestu pro posun společnosti v Egyptě kupředu.¹⁰⁷

Další velmi časté téma v Maḥfūzových dílech sociální etapy představuje vyšší moc - osud, který se často prolíná u jednotlivých postav. Maḥfūz upozorňuje na jeho nezvratnost a nepřemožitelnost lidskými silami. Za příklad lze opět uvést román *Chān al-Chalīlī*, ve kterém je vykreslen osud jedné rodiny žijící v káhirské čtvrti as-Sakākīnīji. Během německých náletů na Káhiru za druhé světové války však tato rodina hledá útočiště ve staré náboženské čtvrti Chān al-Chalīlī, kde se nachází stará svatyně al-Ḥusajn. Rodina věří, že je tato svatyně ochrání před německými nálety.¹⁰⁸ Osud však rodinu nakonec dostihne v podobě smrti nejmladšího syna Rušdīho, který se nakazil tuberkulózou právě během jejich ročního pobytu ve čtvrti Chān al-Chalīlī.¹⁰⁹

Na této ukázce je zřejmý již výše zmíněný svár nového a starého smýšlení. Symbolicky je zde vyobrazen útěk z nového – nebezpečného do starého – bezpečného. Neštěstí však dostihlo rodinu v domnělém bezpečném prostředí, jemuž díky tradičnímu smýšlení věřili.¹¹⁰

¹⁰⁵ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 51.

¹⁰⁶ Ibid, s. 52.

¹⁰⁷ Ibid, s. 27–28.

¹⁰⁸ Ibid, s. 51–52.

¹⁰⁹ Ibid, s. 53.

¹¹⁰ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning*, s. 48.

Osud též jakožto nezvratitelná moc hraje důležitou roli hned na počátku některých románů, kdy zasáhne do děje v podobě smrti otce rodiny.¹¹¹ Osud je jedním z témat, které není příznačné pouze pro sociální etapu, ale objevuje se u Maḥfūze ve všech jeho třech etapách tvorby, jak již bylo uvedeno výše.¹¹²

V článku uveřejněném na stránkách knihovny Cornellovy univerzity plyne, že obraz „světa“ hlavních představitelů, který se objevuje ve většině románů sociální etapy Naḡība Maḥfūze, je velice pochmurný. V tomto „tmavém světě“ Naḡība Maḥfūze lze spatřit světlé stránky pouze ve smyslu vědeckého pokroku a jeho využití ve společnosti a individuální snahy jedince o posunutí se výše na společenském žebříčku, a to vzdor tragickým ranám, které mu život uštědřuje, neboť každý jedinec má naději ke svému cíli dospět.¹¹³

5.1 Umístění děje románů

Naḡīb Maḥfūz směřuje děj svých postav zejména do oblasti hlavního města Egypta Káhiry. Na rozdíl od jiných autorů, např. °Abdarrahmāna aš-Šarqāwīho (1920-1987),¹¹⁴ není u Naḡība Maḥfūze místem děje románů venkov s rolníky, ale město se zaměřením na střední vrstvy, z nichž on sám pocházel a které mu byly blízké.¹¹⁵

Naḡīb Maḥfūz ve svých dílech ze sociální etapy velmi pečlivě vykresluje právě místo konání děje. Zaměřuje se na detaily a klade důraz na to, aby ve čtenářích vzbudil co nejreálnější představu popisovaného místa.¹¹⁶

Maḥfūz ve svých dílech používá reálné názvy ulic, prostředí káhirských uliček a zákoutí, které dobře znal, a uměl mistrovsky vystihnout kolorit života

¹¹¹ EL-ENANY, *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 62.

¹¹² Ibid, s. 52–53.

¹¹³ Naguib Mahfouz: A biography. *Cornell University* [online].

¹¹⁴ °Abdarrahmān aš-Šarqāwī byl egyptský spisovatel 50. let 20. století, jenž děj svých povídek a románů, jako například *al-Arḍ (Země)*, zasadil do prostředí egyptského venkova. Ústředními postavami jeho děl hrají *fellāhové*. Podobné tématické se též věnoval jiný egyptský autor Jūsuf Idrīs, v jehož sbírce *Archaṣ lajālī (Nejlacinější noc)* lze opět nalézt téma venkova a života *fellāhů*. (OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 141; s.144.)

¹¹⁵ ALLEN, R. *Naguib Mahfouz and the Arabic Novel: The Historical Context*, s. 36.

¹¹⁶ Ibid, s. 36.

jejich obyvatel. Příkladem může být dílo s názvem *Chān al-Chalīlī* nebo *Zuqāq al-Midaqq*. Oba názvy děl plně korespondují s názvy reálných míst v Káhiře.¹¹⁷ Inspiraci, zejména v začátcích své tvorby Nağīb Mağfūz čerpal hlavně ze své rodné čtvrti Ğamālīje, jak již bylo zmíněno v úvodní kapitole.

Detailní popis *ħāry*, včetně jejích architektonických, sociálních a historických komponentů čtenářům autor popisuje například hned v úvodní stránce románu *Zuqāq al-Midaqq*.¹¹⁸

*Mnoho různých komponentů v uličce al-Midaqq ukazuje, že bývala jedním z klenotů časů minulých, a že kdysi zářila jako oslnivá hvězda v historii Káhiry. Kterou Káhiru mám na mysli? Tu za Fátimovců, Mamlúků, nebo sultánů? Na to zná odpověď jen Bůh a archeologové, ale v každém případě, ulička al-Midaqq je bezpochyby jejím starobylým a drahocenným pozůstatkem. Jinak tomu není ani s dlážděným povrchem vedoucím přímo historické ulici Sanādiqīja. A pak je tady kavárna známá jako Kiršova. Její rozpadající se stěny, zdobené pestrými arabeskami vydávají zápach léčiv ze starých časů...*¹¹⁹

Předchozí úryvek dokládá, že Nağīb Mağfūz ve svých dílech hojně užívá metafor s cílem přiblížit čtenáři co nejreálněji prostředí, ve kterém se odehrávají příběhy hrdinů jeho románů. Prostor např. rodné Ğamālīje v dílech Nağība Mağfūze reprezentuje nejen samotnou Ğamālīji, ale tehdejší egyptskou společnost obecně.¹²⁰

5.2 Postava ženy střední třídy¹²¹

Postavami žen z egyptské střední vrstvy v Mağfūzových románech se zabývá autor Ibrahim Sheikh ve své kapitole s názvem *Egyptian Woman as Portrayed in the Social Novel's of Najib Mahfouz*. Podle jeho názoru hrají ženy románech Nağība Mağfūze důležitou roli, všeobecně však zauímají horší postavení než muži. Podle Sheikha Mağfūz popisuje dva druhy žen střední

¹¹⁷ HALLEGREN, A. Naguib Mahfouz – The Son of Two Civilisations. *Nobelprize.org* [online].

¹¹⁸ DEBOULET, A. The Dictatorship of the Straight Line and the Myth of Social Disorder: Revisiting Informality in Cairo, s. 226.

¹¹⁹ MAHFOUZ, N. *Midaq Alley*, s. 1.

¹²⁰ WILLIAMS, C. Place and Time in Mahfouz's al-Qahira, s. 59.

¹²¹ EL-SHEIKH, I. Egyptian Woman as Portrayed in the Social Novel's of Najib Mahfouz, s. 89-91.

vrstvy. Buďto ženy, které jsou nepřízní osudu nuceny převzít finanční starost o rodinu, čehož z důvodu původního stabilního rodinného zázemí nejsou mnohdy schopné. Ve většině takových případů se proto uchylují k prostituci a jejich život nezdárka končí tragicky, jak je tomu též např. u postavy Nafisy v románu *Bidāja wa nihāja*. Tyto ženy v důsledku těchto skutečností obětují vlastní čest ve prospěch rodiny.

Druhý obraz žen v dílech Nağība Mağfūze je vykreslen jako obraz žen ze střední vrstvy, které mají stabilní zázemí, co se týče materiálních a sociálních potřeb. Jejich usedlý život zaměřený výhradně na zájem o svůj vzhled a rodinný život jim však prohlubuje tradiční bariéru izolující je od zbytku společnosti s následkem toho, že nejsou schopny přizpůsobit se rychle se rozvíjícímu sociálnímu, ekonomickému a politickému životu.

Příkladem děl Nağība Mağfūze, ve kterých hrají podstatnou roli ženy tohoto typu, je *Chān al-Chalīlī* s jeho představitelkou Nawāl a již shora uvedený román *Bidāja wa nihāja* s představitelkou Bahīgou. Nawāl je Nağībem Mağfūzem prvně představena jako šestnáctiletá dívka elegantního vzhledu. Nawāl začala studovat střední školu, ale její sny nevedly dále než k touze po vlastním rodinném zázemí, kde by zaujímala roli dobré hospodyně a milující ženy. Takto by Nawāl plně následovala svoji matku, „největší učitelku“ svého života, která ji učila jak správně vést domácí život, tedy život založený na tradičních náboženských hodnotách.

Další literární hrdinka Bahīga je Nağībem Mağfūzem popisována podobně jako Nawāl, tedy jako dívka, jež neprahne po vzdělání a vědomostech. Jejím cílem je najít milujícího muže a zajistit si rodinné zázemí. Mağfūz Bahīgu vykresluje jako typickou dívku střední vrstvy se zájmem především o svůj zevnějšek, který jí má dopomoci k uskutečnění svého snu. V díle je zřejmá až urputnost dívek v touze najít muže, který je sociálně zajistí, když konkrétně Bahīga tak ultimativně požadovala sňatek po svém snoubenci, který ji po takovém nátlaku opustil, neboť se domníval, že si jej nechce vzít z lásky, ale ze zjištěných důvodů. Bahīga si po období silné frustrace a

beznaděje bere za muže staršího bratra svého bývalého snoubence, zřejmě však bez lásky a náklonnosti.

Maḥfūz ve svých dílech ze sociální etapy používá metodu realistického ztvárnění zobrazované skutečnosti. Hojně užívá proudu vědomí. Co se týče naturalismu, přestože četl díla Emila Zoly, popírá jakýkoli vliv jeho děl na své romány. Literární kritici však poukazují na postavu Nafisy v románu *Bidāja wa nihāja*, kde kromě chudoby, zapříčiněné společenskými podmínkami, společně s její ošklivostí, která je dána dědičně, formují její život. Na druhou stranu Maḥfūz přiznává, že pod vlivem Jamese Joyce začal využívat vnitřního monologu.¹²²

Jak již bylo uvedeno, autor v dílech sociální etapy užívá metody realistického popisu. Kompozičně jsou díla vystavěna na chronologickém sledu událostí.¹²³

¹²² EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 23–24.

¹²³ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 187.

6 STŘEDNÍ VRSTVY V EGYPTĚ V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Přesné definování egyptské střední třídy v 1. polovině 20. století nebo také někdy uváděné městské egyptské střední třídy jako celku je velmi problematické. Vzhledem k tomu, že se egyptská střední třída v průběhu doby neustále vyvíjela a tříštila, postrádala tak vnitřní soudržnost a definovatelnou společenskou identitu.¹²⁴ Podobně problém charakterizovala i starší generace sociálních historiků píšících v 50. a 60. letech 20. století, kteří egyptskou střední třídu v meziválečném období popisovali jako „slabou a roztržitou“. Neexistovala tedy žádná samostatná entita, která by se dala nazvat egyptskou městskou střední třídou.¹²⁵

Dalším problémem v souvislosti s definicí egyptské střední třídy je, že neexistovaly společné rysy, které by střední třídu jasně odlišily od vyšších a nižších tříd ve společnosti. Ve skutečnosti docházelo k výrazným překryvům mezi střední třídou a dvěma již zmíněnými třídami.¹²⁶ Někdy bývá střední třída popisována sociology jako „zbytková kategorie“, která vznikla na základě jasněho vymezení bohatých a chudých obyvatel podle kritérií, která se vztahovala k jejich jmění, životnímu stylu a přístupu k moci.¹²⁷

Některé z klasických znaků evropské střední třídy nebyly v egyptské střední třídě vůbec dohledatelné, ať se jednalo o vnitřní soudržnost, sdílení definovaných politických a ekonomických zájmů, sjednocující systém společenských a kulturních behaviorálních norem, či společný ideologický jmenovatel.¹²⁸

¹²⁴ GERSHONI, I. Between Ottomanism and Egyptianism: The Evolution of 'National Sentiment' in the Cairene Middle Class as Reflected in Najīb Maḥfūz' s *Bayn al-Qaṣrajn*, s. 228.

¹²⁵ RYZOVA, L. *The Age of the Efendiyya: Passages to Modernity in National-Colonial Egypt*, s. 10.

¹²⁶ GERSHONI, I. Between Ottomanism and Egyptianism: The Evolution of 'National Sentiment' in the Cairene Middle Class as Reflected in Najīb Maḥfūz' s *Bayn al-Qaṣrajn*, s. 228.

¹²⁷ RYZOVA, L. *The Age of the Efendiyya: Passages to Modernity in National-Colonial Egypt*, s. 12.

¹²⁸ GERSHONI, I. Between Ottomanism and Egyptianism: The Evolution of 'National Sentiment' in the Cairene Middle Class as Reflected in Najīb Maḥfūz' s *Bayn al-Qaṣrajn*, s. 228–229.

Na druhou stranu lze však s jistotou říci, že v 1. pol. 20. st. existovaly specifické společenské skupiny, které sdílely vysokou míru soudržnosti a udržovaly si skutečnou společenskou identitu a definované hospodářské a společenské zájmy. Tyto skupiny společně tvořily rozvíjející se městskou střední třídu. Spíše než o jednotné městské střední třídě jako takové bychom tedy měli hovořit o jednotlivých městských středních skupinách či společenstvích.¹²⁹

Nejpočetnější a nejdůležitější místo mezi těmito skupinkami zaujímali střední a drobní obchodníci a řemeslníci. Další skupinky tvořili *‘ulamā*,¹³⁰ státní úředníci či další vysokoškolsky vzdělaní lidé, mezi které lze zařadit např. právníky, učitele, univerzitní profesory, lékaře, inženýry, novináře či prozřadně smýšlející inteligenci.¹³¹

Na základě předešlého odstavce lze konstatovat, že i tyto městské střední vrstvy se na základě rozmanitosti příjmů hierarchizovaly. Prosperující obchodníci, řemeslníci či výrobci - majitelé podniků s řadou zaměstnanců, se řadili do vyšší společenské vrstvy v rámci „střední třídy“. Tito lidé se ve svém okolí těšili veliké úctě a disponovali určitou mocí, pouze však v lokální měřítku. Pod místními elitami se na středních a nižších úrovních nacházeli středně velcí a malí obchodníci a řemeslníci, majitelé malých podniků, často samostatně výdělečně činní nebo s malým počtem zaměstnanců, kteří byli často rodinnými příslušníky. Za středními vrstvami následovala vrstva chudých – manuálně pracujících městské obyvatelstvo, pro něž bylo hlavní prioritou holé přežití.¹³²

Navzdory rozmanitosti jednotlivých skupin byla klíčovým kulturním ukazatelem středních vrstev úctyhodnost, zbožnost a pohostinnost. Koneckonců bohatství byla ta nejkřehčí věc, kterou člověk disponoval. Bohatství přicházelo a odcházelo, ale rodina se mohla držet svého společenského postavení prostřednictvím důstojnosti a respektu, kterému se

¹²⁹ Ibid, s. 229.

¹³⁰ Termínem *‘ulamā* se značí islámští učenci a znalci náboženského učení a práva. (KROPÁČEK, L. Duchovní cesty islámu, s. 225.).

¹³¹ Ibid, s. 229.

těšila dlouho poté, co přišla o svůj majetek v důsledku nešťastné události či jiných důvodů.¹³³

V rámci „střední třídy“ lze dojít k dalšímu rozčlenění středních vrstev pomocí výrazů *efendiya*, kterému se autorka této práce věnuje dále, a *awlād al-balad*¹³⁴, a to na „tradiční“ a „moderní“. *Awlād al-balad* stejně jako *efendiya* ve své době představovali střední vrstvu městských Egyptanů, kteří se však navzájem lišili v přístupu k „tradiční“ a „modernitě“. Rodiny, které žily v „tradičních čtvrtích“ a vykonávaly „tradiční povolání“, se nazývaly *awlād al-balad*. Naproti tomu *efendiya* byla vrstva lidí, tvořená odborníky, vzdělanci, kteří prošli státním či evropským vzdělávacím systémem a byli aktivními nositeli modernity.¹³⁵

Zatímco v publikovaných textech své doby se „tradice“ a „modernita“ staly silnými klasifikátory společenského řádu, v každodenní praxi jak *efendiya*, tak *awlād al-balad* sdíleli společné prostory – stejné ulice, domy, mohli být přímými příbuznými, či dokonce, v závislosti na okolnostech, jedna osoba mohla v různých okamžicích vykonávat dvě různé sociální role.¹³⁶

Přestože z kvantitativního hlediska střední vrstvy dohromady představovaly pouze malou část egyptské populace (necelých 10%)¹³⁷, v pozdější době sehrály významnou roli při utváření egyptských dějin, a to především od 30. let, kdy se střední vrstvy začaly aktivně podílet na politickém dění.¹³⁸

¹³² RYZOVA, L. *The Age of the Efendiyya: Passages to Modernity in National-Colonial Egypt*, s. 12–13.

¹³³ *Ibid*, s. 14.

¹³⁴ Výraz *awlād al-balad* (synové země) na počátku 19. století označoval „rodilé Egyptany“ pocházející z měst. Tvořili jistý protiklad k venkovským *fellāḥūm*. (MESSIRI, S. *Ibn Al-Balad: A Concept of Egyptian Identity*, s. 18–19.).

¹³⁵ BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století*, s. 34.

¹³⁶ RYZOVA, L. *The Age of the Efendiyya: Passages to Modernity in National-Colonial Egypt*, s. 14 – 16.

¹³⁷ GERSHONI, I. *Between Ottomanism and Egyptianism: The Evolution of ‘National Sentiment’ in the Cairene Middle Class as Reflected in Najīb Maḥfūz’ s Bayn al-Qaṣrajn*, s. 229.

¹³⁸ BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století*, s. 35.

7 HLAVNÍ DÍLA SOCIÁLNÍ ETAPY

Do období sociální etapy řadí literární kritika celkem šest Maḥfūzových děl. Dílo, kterým celou popisovanou etapu zahájil, nese název *Chān al-Chalīl* a bylo vydáno v roce 1945. Následoval román *al-Qāhira al-ġadīda* (*Nová Káhira*) z roku 1946, který u čtenářů zaznamenal velký úspěch. Dalším Maḥfūzovým dílem je *Zuqāq al-Midaqq* (*Ulička al-Midaqq*) vydaná v roce 1947. Následující rok Maḥfūz napsal dílo s názvem *as-Sarāb* (*Zázrak*) a v roce 1949 pak román *Bidāja wa nihāja* (*Začátek a konec*).¹³⁹

Sociální etapu Maḥfūz završil dílem *aṭ-Ṭulāṭija*, vydaným v letech 1956-1957. Známy třídílný román pojednává o třech generacích jedné rodiny ze střední vrstvy s dějem zasazeným do období mezi dvěma světovými válkami.¹⁴⁰

S ohledem na rozsah bakalářské práce se autorka zaměří na rozbor díla *al-Qāhira al-ġadīda*.

Jako zajímavost lze k dílům ze sociální etapy Naġība Maḥfūze uvést odlišnost díla *as-Sarāb* (*Zázrak*) od ostatních děl této etapy. Naġīb Maḥfūz v tomto románu poprvé a zároveň naposledy využil poznatky z Freudovy teorie psychoanalýzy. V této knize se tedy nevěnuje životu středních vrstev se zaměřením na jejich sociální problémy, ale primárně se zaměřuje na psychické procesy, jimiž člověk prochází.¹⁴¹

7.1 Dílo *Skandál v Káhiře*

Datum vydání románu *al-Qāhira al-ġadīda* se v různých zdrojích liší. Jaroslav Oliverius v knize *Moderní literatury arabského Východu* uvádí rok 1945¹⁴², Rasheed El-Enany v knize *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate* pro změnu rok 1946¹⁴³ a Samia Mehrez dokonce uvádí rok 1943.¹⁴⁴

¹³⁹ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 51.

¹⁴⁰ JAYYUSI, S. K. *The Arab Laureate and the Road to Nobel*, s. 12.

¹⁴¹ RAY, M. K. (ed.). *The Atlantic Companion to Literature in English*, s. 336.

¹⁴² OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*, s. 108.

¹⁴³ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 51.

Dílo *al-Qāhira al-ğadīda* do češtiny přeložil Jaroslav Oliverius a v nakladatelství Odeon vyšlo v roce 1968 pod titulem *Skandál v Káhiře*.¹⁴⁵

Ve zbývajících částech bakalářské práce bude používán pro tento román název českého překladu - *Skandál v Káhiře*.

Skandál v Káhiře je jedním z románů, jejichž prostřednictvím Nağīb Maḥfūz vystihuje poměry ve společnosti ve 30. letech a vyjadřuje kritický postoj vůči politické i morální korupci, pokrytectví a oportunistu v bídě utápěném Egyptě. Nağīb Maḥfūz v souvislosti s románem *Skandál v Káhiře* ve své době čelil vlně nevole z vyšších pozic, neboť román, který pojednává o nekalých praktikách na vysokých egyptských pozicích, které v závěru vyústí ve skandál, v té době provázel skutečný skandál mezi egyptskými ministry. V důsledku nápadné podoby mezi reálnou událostí a hlavním tématem románu byl Nağīb Maḥfūz vyslychán *mufťīm*¹⁴⁶ z ministerstva Waqfu Šejchem Aḥmadem Ḥusajnem – bratrem Ṭāhā Ḥusajna. Vzhledem k tomu, že se Šejch Aḥmad Ḥusajn domníval, že Nağīb Maḥfūz býval žákem jeho bratra, napsal konečnou zprávu, která Nağība Maḥfūze zbavila obvinění. Posléze se Šejch Aḥmad Ḥusajn ještě Nağība Maḥfūze dotázal: „*Proč nepíšete o lásce a nestraníte se tak těmto nebezpečným věcem?*“.¹⁴⁷

Děj románu *Skandál v Káhiře* se odehrává ve třicátých letech 20. století, tedy v období před druhou světovou válkou, jak lze vyčíst z hovoru postav v románu.

„...vrátí se ústava z roku 1923?... kdo má větší zásluhu na založení university, král nebo zesnulý Sa^cd Zağlūl¹⁴⁸? ... myslí to skupina Mladý

¹⁴⁴ MEHREZ, S. Respected Sir, s. 64.

¹⁴⁵ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*. Přeložil Jaroslav Oliverius, s. 185.

¹⁴⁶ Termínem *mufťī* se označuje islámský duchovní, v jehož kompetenci je výklad islámského práva a vydávání právních dobrozdání. (KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 226.).

¹⁴⁷ MEHREZ, S. Respected Sir, s. 64.

¹⁴⁸ Sa^cd Zağlūl (1859–1927) byl egyptský revolucionář a vedoucí představitel politické strany Wafd. Na počátku 20. století zastával funkci ministra školství a posléze ministra spravedlnosti. Byl též čelním představitel a zastáncem egyptského nacionalismu, které usilovalo o nezávislost Egypta. (BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století*, s. 85.).

Egypt¹⁴⁹ upřímně, nebo jsou to jen intrikáni? ... kdo se víc zasloužil o rozvoj divadla, Jūsuf Wahbī¹⁵⁰ nebo Fāṭima Rušdījová¹⁵¹? ... co bude pro vlast prospěšnější, když princ Fārūq dokončí studium v Itálii jak chce jeho otec, nebo v Anglii, jak chtějí Angličané...?“¹⁵²

Literární kritici shodně označují román *Skandál v Káhiře* za kritický popis egyptské společnosti ve 30. letech. Jedním z nich byla Samia Mehrez, jež badatelka uvedla, že Naḡīb Maḡfūz v románu odhaluje politickou a morální korupci v zemi, která čelí chudobě, pokrytectví a oportunistu skrze příběh státního zaměstnance, který se stává kuplířem s vidinou pracovního povýšení.¹⁵³

Další z kritiků El-Enany popsal děj románu jako ukázkou extrémní chudoby, celoplošné nezaměstnanosti a politické korupce ve 30. letech v Káhiře, na základě čehož jsme svědky morálního rozkladu hlavního představitele, kterého společenské okolnosti donutí oženit se s ženou bez lásky.¹⁵⁴

Přestože lze s kritikou románu souhlasit, úvod románu nenapovídá nic o jeho těžkém tématu. Čtenářům se na prvních stranách románu naskytne pohled do univerzitního prostředí, v němž se studenti zabývají přítomností dívek na akademické půdě.

„Není mezi nimi ani jedna, která by stála za pohled.“

„A nemusíme přece ztrácet naději, když zrovna tyhle nejsou žádné krasavice. Vždyť je to teprve předvoj něžného pohlaví. Za nimi se pohnou další...“

Tím skončil rozhovor obecného rázu a probírali pak s ironickými a kousavými poznámkami jednu dívku po druhé.¹⁵⁵

¹⁴⁹ Mladý Egypt bylo sdružení inspirované fašismem založené roku 1933. (BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století*, s. 10.).

¹⁵⁰ Jūsuf Wahbī (1898–1982) byl přední herec a režisér působící na egyptské filmové scéně ve 30. a 40. let 20. století. (ARMES, R. *Dictionary of African Filmmakers*, s. 130.).

¹⁵¹ Fāṭima Rušdī byla významná egyptská herečka a režisérka působící především ve 20. a 30. let 20. století. (ARMES, R. *Dictionary of African Filmmakers*, s. 112.).

¹⁵² MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 44.

¹⁵³ MEHREZ, S. *Respected Sir*, s. 64.

¹⁵⁴ EL- ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 55.

¹⁵⁵ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 5-6.

Přestože byla v románové době přítomnost dívek na univerzitě ještě neobvyklou událostí, zájem studentů při popisu jejich hovoru o děvčatech byl více než cokoli jiného přirozenou reakcí mladých mužů na opačné pohlaví.

Již v úvodu lze spatřit hojně používanou přímou řeč, prolínající se s autorovým popisem románového děje. Celým dílem prostupují též časté vnitřní monology, které sám se sebou vede hlavní hrdina románu. Uvažuje nad svým životem, hodnotí ho a neustále si klade otázky, proč jeho život není lepší, tedy jako život ostatních lidí, jimiž je obklopen.

Proč mu bylo souzeno narodit se v tomto domě, tázal se v duchu a nervózně si mnul levé obočí. Co zdědil po svých rodičích kromě ubohého postavení, chudoby a ošklivosti? Copak není nespravedlivé, že je zatížen takovými břemeny, než se dopracuje úspěchu? Kdyby byl například synem Hamdise beka, neměl by takovouhle postavu a tvář, ani takovýhle osud.¹⁵⁶

Autor v románu velmi často používá vykřičník, a to pro zdůraznění oznamovacích vět, jejichž obsahem jsou většinou myšlenkové pochody hlavního představitele románu.

Co se týká formální výstavby díla, román je rozdělen do krátkých kapitol, kterých je celkem 45. Kapitoly na sebe navazují vzhledem k časové posloupnosti a celou dějovou linii, avšak každá z kapitol má svůj začátek a konec. Není výjimkou, že se autor v jedné kapitole zabývá jinými postavami románu, než v té následující. Hlavní pozornost však věnuje vývoji postavy hlavního představitele Maḡḡūba.

Hlavní postavou je mladý student Maḡḡūb. Více než u kterékoli další postavy románu se autor u Maḡḡūba nespokojil s popisem jeho postojů a konfliktů s ostatními postavami i svými vnitřními zápasy. Tím román získal na dynamičnosti a jisté míry napětí.

Maḡḡūb je studentem posledního ročníku filozofické fakulty Káhirské univerzity. Pochází z městečka al-Qanāṭir a po smrti svých dvou sester zůstal

¹⁵⁶ Ibid, s. 35–36.

jediným synem prostých rodičů. Dětství prožil ve skromných podmínkách se svými vrstevníky pocházejícími z podobného prostředí.

*Jeho rodiče byli dobří, ale prostí a nevědomí. Kamarádil se s nezvednými a zpustlými kluky, ponechanými bez výchovy a vyrůstajícími bez jakýchkoliv zábran.*¹⁵⁷

Náznak vyzrálosti a uvědomění si správných životních hodnot, jako je čest, morálka a spravedlnost, čtenář vnímá v průběhu autorova popisu počátků Maḥḡūbovy školní docházky.

*V novém prostředí školy začal chápat, že vedl špatný život. Pociťoval hořkost hanby, trpěl strachem a neklidem...*¹⁵⁸

Vzápětí se autor románu věnuje studiu na univerzitě, kde již není pro vznešené hodnoty, pokud jde o hlavního představitele, místa. Maḥḡūb si z názorů svých pedagogů a autorů naučných knih vytvořil vlastní filozofii, jejíž podstatou byla svoboda, kterou však chápal po svém. Osvobodit se od všech ideálů, zásad a přesvědčení, tedy od etických principů, k nimž společnost v průběhu dějin dospěla. Výrazem a proklamovaným mottem Maḥḡūbovy svobody byl charakteristický výraz „blbost“, který se objevuje během celého románového vyprávění.

*Svůj světový názor shrnul do rovnice: náboženství + věda + filosofie + etika = blbost.*¹⁵⁹

„Blbost... všechno je blbost...“

„A ty, Maḥḡūbe,“ zeptal se ho Aḡmad Badīr, „co si myslíš o té debatě?“

„Blbost,“ odpověděl Maḥḡūb klidně.

„Jsou zásady nutné?“

„Blbost.“

„Nejsou tedy nutné?“

„Blbost.“

„Jsi pro náboženství nebo pro vědu?“

„Blbost.“

„Tak pro co tedy?“

„Všechno je blbost...“

„Copak nemáš žádný názor?“

¹⁵⁷ Ibid, s. 23.

¹⁵⁸ Ibid, s. 23.

¹⁵⁹ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 22.

„Ale blbost...“
 „A znamená to tvoje ‚blbost‘ nějaký program?“
 Maḡḡūb řekl se strojeným klidem:
 „Je to nejvyšší ideál...“¹⁶⁰

Výrazem „blbost“ Maḡḡūb zhodnotil též situaci, kdy byl konfrontován svým přítelem ze studií, Ma'mūnem, v otázce svatby Maḡḡūba s Iḡsān, která byla v minulosti dívkou jejich přítele °Alīho.

Ma'mūn nevěděl, co by řekl. Rozpačitě se kousal do rtů a mlčel. Maḡḡūb se drze zasmál a řekl jako by sám sobě odpovídal: „Můj sňatek!“
„Tak je to tedy pravda?“ zeptal se Ma'mūn netrpělivě.
„Opravdu jsem se oženil s naší starou známou Iḡsān Šihātovou,“
řekl stroze Maḡḡūb.

Ma'mūnův obličej vyjadřoval údiv a rozčilení. Maḡḡūb se usmál a dodal:

„Ale neudělal jsem nic špatného...“

Pak mu vyprávěl o tom, jak vztah mezi °Alīm a Iḡsān ochaboval a jak se nakonec rozešli. Ujistil ho, že ji požádal o ruku až potom.

„A nejsi vinen tím, že se to mezi nimi tak zhoršilo, až se museli rozejít?“ zeptal se Ma'mūn se svou známou otevřeností.

„Absolutně ne!“ ujistil ho Maḡḡūb.

Pak se Ma'mūn zdvihl k odchodu. Když potřásl Ma'mūnovi rukou, Maḡḡūb cítil, že se s ním jeho kolega loučí naposled. A sotva uslyšel, jak se dveře s bouchnutím zavřely, pohrdavě si odplivl, dostal vztek a zasykl se sžíravou nenávistí: „Blbost!“¹⁶¹

Popisovaný román se vyznačuje podobností charakterů osob pocházejících ze stejné společenské vrstvy. Postavu Maḡḡūba lze obecně označit za postavu se špatnými charakterovými vlastnostmi, kterými jsou zášť, závist, touha po moci a sebestřednost. Stejnými vlastnostmi pak vyniká též další postava románu Sālim Ichšīdī, který pochází ze stejného městečka a stejných rodinných poměrů jako Maḡḡūb.

„Sālime, jsi můj starý soused a dobrý kamarád. Dával jsi nám lekce ve vědě i ve vlastenectví. Co budu živ, nezapomenu na tvé doporučení k šéfredaktorovi Hvězdy. Tenkrát jsi zachránil mě i mou budoucnost. Přišel jsem k tobě s velkou prosbou a nadějí. Jistě víš, že diplom bez protekce má menší hodnotu než plátek masa. Mohl bys mně opatřit nějaké zaměstnání?“ Ichšīdī nehnul ani brvou. Byl zvyklý poslouchat takové

¹⁶⁰ Ibid, s. 9.

¹⁶¹ Ibid, s. 131.

*naléhavé a dojemné výlevy. Pohrdal Maḥğūbem pro jeho chudobu a pro to, že se musí takhle doprošovat.*¹⁶²

Pro všechny Maḥfūzovy romány sociální etapy je příznačný odraz tehdejší doby, ve které se šířila protekce a korupce. Samotná tato skutečnost představovala pro většinu tehdejší společnosti zdroj nesmírných těžkostí, s nimiž souvisela nevraživost, rostoucí nenávisť a zkaženost hodnot těch, kteří přes sebevětší snahu a úsilí neměli bez pomoci vlivných osob šanci uspět.

*„Poslyš, hochu, vůbec nezáleží na tom, jaké máš znalosti a schopnosti. Myslíš, že má nějakou cenu podávat žádost o přijetí? Důležité je jen jedno; máš protekci? Máš nějakého vlivného příbuzného? Může se za tebe přimluvit někdo z vysokých stáních úředníků? Jestli odpovíš ano, pak ti předem gratuluji. A jestli ne, jdi rovnou někam jinam.“*¹⁶³

Charakteristické rysy osob pocházejících z vyšších vrstev, které se objevují v románu, jsou oproti hlavnímu představitelovi a osob se stejným původem popisovány kladně. Příčinu lze vidět v tom, že tyto osoby nejsou zatíženy neustálými obavami pramenícími z jejich původu, který představuje velmi těžkou překážku k cestě za jejich úspěchem.

Ma'mūn Raḍwān, Maḥğūbův kolega z filozofické fakulty, je autorem popisován jako zastánce víry. Věří v tři základní principy, Boha, ctnost a ve věc islámu. Oproti Maḥğūbovi usiluje o mravní sebezdokonalení. Přestože jeho dětství nebylo jednoduché kvůli nemoci, jeho charakter je popisován kladně.

Jak již bylo výše uvedeno, základem románových děl Naḡīb Maḥfūze v jeho sociální etapě jsou otázky týkající se společenských problémů. Přestože s těžkostmi se museli potýkat lidé z různých společenských vrstev, Naḡīb Maḥfūz se v této etapě zaměřoval výlučně na neutěšenou realitu osob z nižších vrstev, které neustále balancovaly na hranici mezi nadějí na lepší budoucnost a chudobou, která byla pro ně nevyhnutelná, pokud otec – živitel rodiny ztratil zaměstnání. Představitelé této vrstvy, k nimž patří hlavní protagonista a Sālim Ichšīdī, jsou Naḡībem Maḥfūzem popisováni velmi negativně. Jako by byli

¹⁶² MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 70.

¹⁶³ Ibid, s. 68–69.

postižení právě svým původem, který jim nedovolí vyznávat ušlechtilé životní hodnoty. Lze předpokládat, že byli ovlivněni všudypřítomným strachem z pádu na dno, pokud se jim nepodaří zachránit se posunem výš na pomyslném společenském žebříčku.

Ma'mūn Raḍwān je oproti tomu představitelem vyšší společenské vrstvy, a tak vylíčen bez toho, aniž by litoval svého původu a trpěl závistí k lidem, pocházejícím z vyšších vrstev. Na žádost Maḥḡūba o pomoc proto reagoval okamžitě, s přístupem dospělého člověka, jehož přítel je v nesnázích.

Maḥḡūb bez váhání odpověděl:

„Jsem v bryndě. Nemám už ani millīm. Vůbec nevím, zač si koupím tu latinskou knihu.“

Ma'mūn beze slova vstal a přikročil k věšáku. Sálh do kapsy saka, vyndal tři desetipiastrové¹⁶⁴ bankovky a podal mu je. Maḥḡūb je vzal a díval se, jako by tomu nemohl věřit. Chystal se poděkovat, ale Ma'mūn mu rychle zakryl rukou ústa a zašeptal: „Nemluv o tom.“¹⁶⁵

Dalším studentem a Maḥḡūbovým a Ma'mūnovým kolegou byl °Alī Ṭāhā, který věřil ve vědu a materialistickou filozofii a v to, že dobro je hlouběji zakořeněno v lidské přirozenosti než víra. °Alī Ṭāhā pocházel rovněž z vyšší společenské vrstvy, měl bohatého otce. Nemusel mít proto strach z hladu a chudoby. Jeho charakter je též nepoznamenán křivdami pramenícími z jeho původu. Následující ukázka na jednom místě ukazuje protichůdný charakter postav v románu *Skandál v Káhiře*, konkrétně postavy °Alī Ṭāhā a hlavního představitele Maḥḡūba.

„°Alī, kamaráde, potřeboval bych padesát piastrů do konce rněsíce...“

°Alī sálh do kapsy a podal mu peníze.

„Moc ti děkuji. Jsi opravdový přítel,“ řekl Maḥḡūb a uložil si peníze.

Spokojeně odešel z knihovny. Podle svého zvyku si kroutil levé obočí a myslil si: Kdypak já si budu plnit kapsu ze státních peněz?¹⁶⁶

¹⁶⁴ *Piastr* je jedna setina a *millīm* jedna tisícina libry, která je v Egyptě oficiální měnnou jednotkou. (MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 193.).

¹⁶⁵ *Ibid*, s. 59.

¹⁶⁶ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 76.

Budoucí snoubenka °Alīho Ṭāhā Iḥsān byla typickou představitelkou chudé egyptské rodiny, jejíž primárním zájmem bylo dobře se vdát a zabezpečit tak nejenom sebe, ale též celou svoji rodinu. Sňatek s °Alīm Ṭāhou by jí sice umožnil lepší život, avšak v okamžiku, kdy o ni začal jevit zájem velmi vlivný a bohatý muž, se vzdala svých citů k °Alīmu Ṭāhā ve prospěch tohoto nápadníka. S vidinou bohatství pro sebe a svoji rodinu souhlasila s domluveným sňatkem s Maḥğūbem, jehož smyslem bylo krýt její poměr s ženatým ministrem. Její morální vlastnosti tak, stejně jako v případě Maḥğūba, který se sňatkem souhlasil s vidinou dobrého pracovního místa, nejsou v románu vykresleny nikterak pozitivně.

Příkladem lze uvést úryvek z díla *Skandál v Káhiře*, který hodnotí dosavadní Iḥsānin život, ve kterém je opět zřejmý vliv jejího původu a z něj plynoucí pokřivená morálka.

Iḥsān byla prakticky založená dívka. Svou minulost ponechala zapomenutí, obrátila se k ní zády a nedbala na to, že čas od času nedá jejímu srdci pokoje. Ztracená minulost a její krásný symbol - °Alī Ṭāhā - jsou věci, které se už nikdy nevrátí. Proto soustředila svou pozornost na svého manžela. On s ní jde společně životem a s ním je spojena její přítomnost a budoucnost. I jeho, podobně jako ji, donutil život k těžké oběti. On míří k jedinému cíli, právě tak jako ona. A je to konec konců hoch, kterého lze milovat a s kterým může vytvořit šťastné manželství. Proto ho povzbuzovala v jeho snaze dosáhnout společného štěstí. Popíjela s ním, líbala se s ním a přála si jen, aby se tato hra stala skutečným Živodem. Kdyby Iḥsān byla animálního založení, byla by dosáhla štěstí, po kterém toužila. Ale ona ve svém nitru nepřestávala prahnout po lásce a něžnosti, kterou nenacházela ani v přepychu, ani v rozkoších, které jí život poskytoval. Vždycky, když ji tento pocit začal svírat, oddávala se s ještě větší vášní radovánkám a rozmařilostem, až nakonec v touze užívat předčila i Maḥğūba.¹⁶⁷

Jak již bylo uvedeno výše, autor románu klade důraz na podrobný popis fyzické stránky postav. Proto i postavu Maḥğūba si lze dobře představit.

Maḥğūb byl vysoký a štíhlý, měl bledou pleť a kudrnaté vlasy. V jeho tváři se nápadně vyjímalý hnědé vystouplé oči a naježené obočí. Hleděl vždy neklidně, roztěkaně a oči se mu leskly posměchem a

¹⁶⁷ Ibid, s. 138.

vyzývavostí. Na rozdíl od svých přátel neměl příjemný zevnějšek, nebyl však ani ošklivý a nepůsobil nijak odpudivě. ¹⁶⁸

K osobnostní charakteristice Maḥğūba lze kromě shora uvedených faktů uvést, že měl vyzývavé chování a neustále pronášel kousavé poznámky. Svůj život pokládal za komplex složitých problémů. Sarkazmus a černý humor pak zakrývaly jeho nevraživost ke každému, kdo se narodil jako příslušník vyšší společenské vrstvy, jehož život byl nesrovnatelně lepší. Obecně řečeno mu na srdci leželo jen vlastní štěstí. V této situaci lze vidět paralelu s hlavní postavou Maḥfūzova románu *Bidāja wa nihāja* Ḥasanajnem, který díky podpoře rodiny dokončí studium na vojenské škole, stává se důstojníkem a připravuje se na novou, lepší etapu svého života, spočívající v užívání si výhod, které požívají výše postavené osoby. Jeho dřívější euforie je zasažena ve chvíli, kdy je odmítnut pro svůj nižší původ dívkou z aristokratické rodiny.

Pro egoistického Ḥasanajna představovalo odmítnutí obrovskou ránu, neboť se jeho počáteční sny o lepším životě zhroutily. Zde, jako v jiných románech, které Maḥfūz napsal v tzv. sociální etapě, je snahou hlavního protagonisty zahladit stopy po vlastní minulosti. Právě o to se pokouší postava Ḥasanajna, avšak právě minulost v podobě špatné finanční situace, sestřiny i bratrovy hanby jej neustále pronásleduje a hlavního protagonistu znejišťuje v jeho společenském postavení a úsilí o lepší budoucnost.

Přestože Maḥğūb neuznával žádné hodnoty, smál se jim a označoval jako „blbost“, i v jeho postavě lze spatřit nejistotu a silnou zakomplexovanost vycházející z jeho společenského postavení. Dále pak pochybnosti týkající se jeho počínání a názorů. Například poté, co jeho otec onemocněl a nebyl již schopen podporovat Maḥğūba ve studiu, požádá o finanční pomoc své přátele. Velmi dlouho to odkládá a sám sebe se ptá na důvod své nerozhodnosti. Proč má zábrany říct si o pomoc, když ví, že by mu ji přátelé beze slov poskytli.

Hlad ho trýznil. Byl stále hubenější, tváře měl stále bledší. Nakonec o sebe dostal strach, o sebe, kterého měl ze všeho na světě nejraději, vlastně o jedinou bytost, kterou na světě miloval. Mohl by požádat své přátele, aby mu dali na jídlo. Kdyby řekl °Alīmu, jistě by ani chvíli neváhal.

¹⁶⁸ Ibid, s. 22.

*Stačilo by obrátit se na Ma'mūna, ten by se s ním rozdělil o své jídlo, i kdyby měl kousek chleba. Co mu v tom brání? Hrdost...? Pýcha? Čert je vem! Vždyť přece v nic nevěří. Copak nejsou všechny hodnoty k smíchu? Proč se tedy stará o svou důstojnost a čest? Ztraceně!*¹⁶⁹

Velmi častou otázkou Maḥfūzových románů sociální etapy je to, do jaké míry nese podíl na utrpení v životech hlavních protagonistů vyšší moc - osud a do jaké míry se na něm podílí společenské podmínky a v neposlední řadě též charakterové vlastnosti samotných protagonistů. V díle *Bidāja wa nihāja* na zřejmé konání vyšší moci, kterou nelze jakkoli ovlivnit, pouze na začátku prostřednictvím smrti otce.¹⁷⁰ Podobně pak v díle *Skandál v Káhiře* postihne Maḥḡūba nezvratný osud v podobě otcova onemocnění a nemožnosti pracovat.

Naproti tomu sociální nespravedlnost panující v tamní společnosti je autorem v obou dílech interpretována jako situace „způsobená člověkem“, a tudíž prolomitelná. Dle Maḥfūze se jedná o formu osudu, který lze lidskými silami ovlivnit, změnit, porazit.¹⁷¹ Jak je však příznačné pro Maḥfūzovy romány sociální etapy, zahleděností do sebe a snahou oprostít se od svého původu a své rodiny nelze ke kýženému štěstí dospět. Přestože Maḥḡūb získá postavení, moc a peníze, způsob, který mu k tomu pomohl, tedy domluvený sňatek s dívkou představující zástěrku pro utajení milostného poměru manželky Maḥḡūba a jeho nadřízeného, jej nikdy neučiní šťastným. Domluvený sňatek představoval prubířský kámen velkou zatěžkávací zkouškou pro Maḥḡūbovu filozofii. V duchu sám sebe uklidňoval a přesvědčoval se o správnosti rozhodnutí.

*Jen omezenci si myslí, že parohy jsou potupné a směšné...Jsem ochoten stát se kýmkoliv, ale nikdy nebudu hlupákem. Jen hlupák by odmítl takové místo kvůli tomu, že existuje nějaká čest ... Věřím tomu, nepochybuji o tom, ale přesto jsem tak rozčilen a vydrážděn... Proč?*¹⁷²

Na řadu přicházejí otázky, které si klade hlavní představitel a které prostupují celým románem. Proč by Maḥḡūba mělo trápit, že může získat vysněné zaměstnání výměnou za účelový sňatek? Vždyť přece nevěří

¹⁶⁹ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 45.

¹⁷⁰ EL-ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate*, s. 62–63.

¹⁷¹ *Ibid*, s. 62–63.

v hodnoty, jakými jsou láska, manželství. V tomto okamžiku nalézá odpověď na své otázky.

*Je to tím, že rozum bohužel není jediným zdrojem našeho jednání. Z rozumu pochází moudrost, zatímco city plodí hloupost.*¹⁷³

Celý život Maḡḡūba provázel rozpor mezi jeho přesvědčením a zbytky nevinnosti s morálními hodnotami, bojujícími proti převládajícímu cynismu, kterým se jej vždy snažil racionálně odůvodnit.

Příznačným rysem románu *Skandál v Káhiře* jsou nestálé v životní postoje a přesvědčení hlavního hrdiny Maḡḡūba. Krom pochyb nad svými názory se u postavy Maḡḡūba objevují též záblesky víry. Přestože je popisován jako nevěřící člověk, jenž víru označoval svým oblíbeným slovem „blbost“, jsou v díle okamžiky, kdy i on sám se uchyluje k víře. Příznačné je, že k tomu dochází pouze v tom případě, kdy vidí, že by mu měla víra přinést prospěch.

*Maḡḡūb si pomyslí: to je zvláštní řízení boží, že jsme dnes zůstali sami. Jestli je moudrost boží vždycky taková, pak se chci stát věřícím.*¹⁷⁴

Naḡīb Maḡfūz přichází s řadou zápletek, jimiž rozvádí základní dějovou linii tak, aby byl vytvořen prostor pro vstup dalších literárních postav do románového děje. Jedná se o postavy nové nebo ty, které vstupují do románového děje po několikáté, avšak v jiné roli. Například postava manželky Maḡḡūba Iḡsān vystupuje v úvodu románového příběhu jako velká láska a budoucí snoubenka jeho přítele ʿAlīho Ṭāhā, přičemž v pozdější době románového příběhu představuje též milenkou jeho nadřízeného.

Románový příběh se odehrává na pozadí každodenního života egyptské společnosti 30. let. Popisné detaily zejména fyzických stránek postav a prostředí, ve kterém žijí, dodávají románovému dílu na důvěry hodnosti. Tak, jak je typické pro romány Naḡība Maḡfūze v sociální etapě jeho tvory, rovněž dílo *Skandál v Káhiře* je příběhem, ve kterém hraje hlavní roli příběh člověka a jeho boj s překážkami vyplývajícími z daného společenského postavení a

¹⁷² MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 93.

¹⁷³ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 93–94.

¹⁷⁴ Ibid, s. 62.

původu literárních postav. V románu Nağība Mağfūze *Skandál v Káhiře* tak lze nalézt všechny rysy popisované v této práci jako typické prvky děl sociální autorovy tvorby.

Románem prostupují vnitřní monology, v nichž Mağğūb většinou lituje svého původu. Opakovaně se také srovnává s ostatními lidmi a klade si otázky, proč není jako oni a nepochází z jiných poměrů?

V závěru románu nalézá čtenář rozkol mezi přesvědčením člověka a jeho svědomím. Jako by se svědomí každého člověka zprvu pouze ojedinele objevovalo v průběhu jeho bytí, později však muselo zákonitě vystoupit na povrch, a to k nelibosti jedince, v němž vzbuzovalo nepříjemné pocity spojené s dosavadním jeho životem a smýšlením.

*Mağğūb klesl v salónu do křesla a položil hlavu do dlaní. Vládlo naprosté ticho, jako by v domě nebylo živé duše. Všechno bylo na svém místě, ani stopy po té převratné události. Může v tomto stavu vzdorovat silnému náporu vrtkavého osudu? Může se ještě vzchopit a postavit se této vážné krizi se svou obvyklou výzbrojí omezující se na výraz „blbost“? A co dělat, když nebude moci? Co si má počít egoista jako on, člověk, kterého na celém světě zajímá jen vlastní prospěch, když se všechno proti němu takhle spikne? Má před sebou jediné východisko, a to je smrt. K čertu s jeho zatraceným osudem! Jak to, že se jeho naděje tak závratně rychle zhroutily? Copak není na světě plno takových dobrodruhů, kterým osud přeje až do konce jejich života?*¹⁷⁵

V tomto románu Nağība Mağfūze, stejně jako v ostatních románech spadajících do druhé, tzv. sociální etapy, je kriticko-realistickou metodou vylíčeno prostředí káhirské střední a nižší vrstvy s životními osudy a existenčními problémy jejich typických představitelů.¹⁷⁶

¹⁷⁵ MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*, s. 179.

¹⁷⁶ OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského východu*, s. 108.

8 ZÁVĚR

První část práce se věnuje životním osudům Naġība Maġfūze, jednoho z nejvýznamnějších arabských spisovatelů, prvního arabského nositele Nobelovy ceny za literaturu a člověka, který se během svého dlouhého života snažil prostřednictvím svých děl upozornit na problémy a nedostatky politických systémů, jichž byl během svého života svědkem.

Tvorba Naġība Maġfūze prošla během jeho života několika vývojovými etapami, stylistickými a jazykovými změnami. Z tohoto důvodu ji literární kritika dělí do třech chronologicky po sobě jdoucích etap, historické, sociální a filosofické, které jsou v této práci analyzovány. Pokračováno je nástinem historického zázemí, které bylo do práce zařazeno záměrně, a to s cílem usnadnit čtenářům porozumění těch poměrů ve společnosti, které se staly inspirací pro Naġība Maġfūze. Pozornost je věnována historické atmosféře v Egyptě od 20. let do revoluce 1952. Právě do tohoto časového období spadá děj většiny Maġfūzových románů ze sociální etapy.

Obsahem další části práce je analýza sociální etapy tvorby Naġība Maġfūze. Těžiště zájmu se přenáší z faraónského Egypta do jeho současnosti. Spisovatel podává ucelený obraz nižších a středních vrstev v Egyptě, jejichž prostřednictvím předkládá obraz tehdejší egyptské společnosti. V popředí autorova zájmu je člověk, jenž se snaží vymanit ze svého nižšího společenského postavení, proniknout do vyšších společenských vrstev a zajistit si lepší materiální podmínky. Bývá pravidlem, že veškeré snahy hlavních představitelů románů Naġība Maġfūze o společenský vzestup ztroskotají, a příběhy tak víceméně končí tragicky.

Pátá kapitola charakterizuje úmysly a odhodlání hlavních postav románů Naġība Maġfūze. Z této části práce také vyplývá, že lidé aristokratického původu či rolníci nedostávají v Maġfūzových románech více prostoru. Postavy z těchto vrstev jsou zde zmíněny pouze ve vztahu k hlavním protagonistům. Těmto postavám se autor věnuje pouze prostřednictvím hlavních protagonistů nižšího postavení, které má čtenář možnost poznat do všech detailů.

Jak je uvedeno v úvodu této práce, bylo nezbytné věnovat samostatnou kapitolu obsáhlé a těžko definovatelné otázce středních vrstev v Egyptě. Egyptská střední třída v 1. polovině 20. století, nebo, jak se někdy uvádí, městská egyptská střední třída, je vymezena za pomoci zejména cizojazyčné literatury. Tato analýza je obsahem šesté kapitoly, která se mimo jiné zabývá otázkou kategorizace středních vrstev, a to pomocí odborných termínů *efendiya* a *awlād al-balad*.

Sedmá kapitola je zcela věnována dílům Nağība Maḥfūze, která napsal ve své sociální etapě, přičemž poslední a zásadní částí bakalářské práce je kapitola věnovaná rozboru románu Nağība Maḥfūze s názvem *Skandál v Káhiře*.

Nağīb Maḥfūz se v rozebíraném díle snaží aktualizovat ty problémy a otázky společenského a politického života, jimž čelili Maḥfūzovi současníci, příslušníci nižší střední vrstvy v Káhiře. Silný vztah k vlastnímu národu vedl autora k tomu, aby závažné společenské a politické problémy, s nimiž se setkával v každodenním životě, zobrazil způsobem, aby ukazovaly jeho čtenářům těžkosti a nespravedlnost plynoucími zejména ze všudypřítomné korupce. Závažnost a globálnost otázek, jako je korupce, protekce a neutěšené životní podmínky osob z nižších vrstev, je zřejmá též v podobnosti charakteru románových postav pocházejících ze stejné společenské vrstvy.

V úvodní části rozboru díla *Skandál v Káhiře* se hovoří o jeho obsahu ve světle historické reality, z níž Nağīb Maḥfūz čerpal námět k tomuto dílu. Zmiňuje také Maḥfūzův v kritický postoj k úpadku morálky a korupci provázející každodenní život Egyptanů ve 30 letech v Egyptě.

Ačkoli čtenáři mohou na základě předchozích kapitol vnímat románová díla Maḥfūzovi sociální etapy jako literární texty ztvárňující závažná témata podněcující čtenáře zamýšlet se nad zásadními společenskými otázkami, úvod románu *Skandál v Káhiře* nevyovídá nic o těžkostech tehdejší doby. Tento zdařilý kompoziční postup přispěl k tomu, že román získal velikou oblibu čtenářů v arabském světě i za jeho hranicemi.

Připomeňme úsilí Nağība Maḥfūze o realistický popis postav a promyšlený přístup k líčení některých situací, které vybízejí k reálné představě děje románu *Skandál v Káhiře*. Poukazováno je na roli vnitřních monologů hlavních postav a jejich význam pro kompoziční výstavbu románového textu. Charakteristika představitelů střední třídy v kontextu dobových románových událostí je vůbec základní narativní metodou, již zvolil Nağīb Maḥfūz pro zpracování zvoleného tématu. Častá přímá řeč plynule se prolínající s autorovým popisem aktuálního děje k tomu přidává na dynamičnosti děje.

Lze uzavřít, že dílo *Skandál v Káhiře* v plné míře splňuje typické znaky pro romány Nağība Maḥfūze v jeho sociální etapě tvorby. Kriticko-realisticky vylíčené prostředí káhirských nižších středních vrstev s trpkými osudy a existenčními problémy, na které navazuje zápletka vycházející ze skandálního sňatku, odráží základní linii děl sociální etapy Nağība Maḥfūze založenou na snaze hlavního hrdiny vymanit se ze svého sociálního postavení a proniknout do vyšší společenské vrstvy.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

PRIMÁRNÍ ZDROJE:

MAHFÚZ, N. *Skandál v Káhiře*. 1. vyd. Přeložil Jaroslav Oliverius. Praha: Odeon, 1968. 195 s. ISBN 01-124-68.

MAHFÚZ, N. *Zloděj a psi*. 1. vyd. Přeložil Ladislav Drozdík. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990. 152 s. ISBN 80-220-0223-2.

MAHFOUZ, N. *Midaq Alley*. Translated by Trevor Le Gassick. New York: Anchor, 1992. 304 s. ISBN 0-38526-476-3.

MAHFOUZ, N. *The Beginning and the End*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group, 2016. 416 s. ISBN 0-385-26458-5.

SEKUNDÁRNÍ ZDROJE:

ALLEN, R. Naguib Mahfouz and the Arabic Novel: The Historical Context. In BEARD, M.; HAYDAR, A. (ed.). *Naguib Mahfouz: From Regional Fame to Global Recognition*. 1. vyd. Syracuse: Syracuse University Press, 1993. 208 s. ISBN 0-8156-2567-7.

ARMES, R. *Dictionary of African Filmmakers*. Bloomington: Indiana University Press, 2008. 397 s. ISBN 978-0-253-35116-6.

BAREŠ, L.; R. VESELÝ a E. GOMBÁR. *Dějiny Egypta*. Praha: Lidové noviny, 2009. 821 s. ISBN 978-80-7106-971-3.

BAXTER, C. F. *Field Marshal Bernard Law Montgomery 1887-1976: A Selected Bibliography*. Santa Barbara: ABS – CLIO, 1999. s. 165. ISBN 0-313-29119-5.

BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 1: 1805-1814*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. 108 s. ISBN 978-80-261-0188-8.

BOUCHAL, M.; P. PÍSAŘOVÁ a A. SUDOVÁ. *Dcery a synové Nilu 2: V první polovině 20. století.* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. 106 s. ISBN 978-80-261-0158-1.

DEBOULET, A. The Dictatorship of the Straight Line and the Myth of Social Disorder: Revisiting Informality in Cairo. In SINGERMAN, D. (ed.). *Cairo Contested. Governance, Urban Space and Global Modernity.* Cairo: The American University in Cairo Press, 2009. 490 s. ISBN 978-977-416-288-6.

EL – ENANY, R. *Naguib Mahfouz: Egypt's Nobel Laureate.* London: Haus Publishing, 2007. 194 s. ISBN 978-1-905791-19-4.

EL – ENANY, R. *Naguib Mahfouz: The Pursuit of Meaning.* London: Routledge, 1993. 288 s. ISBN 0-415-07395-2.

EL-MESSIRI, S. *Ibn Al-Balad: A Concept of Egyptian Identity.* Leiden: BRILL, 1978. 116 s. ISBN 9-0040-5664-5.

EL-SHEIKH, I. Egyptian Woman as Portrayed in the Social Novel's of Najib Mahfouz. In LE GASSICK, T. (ed.). *Critical Perspectives on Naguib Mahfouz.* 1. vyd. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1991. 181 s. ISBN 0-89410-659-7.

GERSHONI, I. Between Ottomanism and Egyptianism: The Evolution of 'National Sentiment' in the Cairene Middle Class as Reflected in Najīb Maḥfūz' s *Bayn al-Qaṣrajn.* In WARBURG, G. R.; GILBAR, G. G. (ed.). *Asian and African Studies: Studies in the Social History of the Middle East. In Memory of Professor Gabriel Baer.* Vol. 17. Jerusalem: Daf-Chen Press, 1983. 321 s. ISBN 0066-828.

GOMBÁR, E. *Moderní dějiny islámských zemí.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 427 s. ISBN 80-7184-599-X.

JAYYUSI, S. K. The Arab Laureate and the Road to Nobel. In BEARD, M.; HAYDAR, A. (ed.). *Naguib Mahfouz: From Regional Fame to Global Recognition.* 1. vyd. Syracuse: Syracuse University Press, 1993. 208 s. ISBN 0-8156-2567-7.

KROPÁČEK, L. *Duchovní svět islámu*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006. 292 s. ISBN 80-7021-821-5.

LE GASSICK, T. (ed.). *Critical Perspectives on Naguib Mahfouz*. 1. vyd. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1991. 181 s. ISBN 0-89410-659-7.

MEHREZ, S. Respected Sir. In BEARD, M.; HAYDAR, A. (ed.). *Naguib Mahfouz: From Regional Fame to Global Recognition*. 1. vyd. Syracuse: Syracuse University Press, 1993. 208 s. ISBN 0-8156-2567-7.

MIKHAIL, M. *Studies in the Short Fiction of Mahfouz and Idris*. New York: NYU Press, 1992. 168 s. ISBN 0-8147-5474-0.

OLIVERIUS, J. *Moderní literatury arabského Východu*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2015. 310 s. ISBN 978-80-246-2964-3.

ONDRÁŠ, F. *Arabský román: Vznik a vývoj uměleckého žánru (1830 – 1930)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2017. 143 s. ISBN 978-80-7308-754-8.

RAY, M. K. (ed.). *The Atlantic Companion to Literature in English*. 1. vyd. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 2007. 604 s. ISBN 8-1269-0832-7.

RICE, M. *Who's Who in Ancient Egypt*. 1. vyd. London: Routledge, 1999. 320 s. ISBN 0-415-15448-0.

RYZOVA, L. *The Age of the Efendiyya: Passages to Modernity in National-Colonial Egypt*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2014. 283 s. ISBN 978-0-19-968177-8.

SOMEKH, S. *The Changing Rhythm: A Study of Nagīb Maḥfūz Novels*. 1. vyd. Leiden: Brill, 1973. 241 s. ISBN 90-0403-587-7.

TAUER, F. *Svět islámu: Dějiny a kultura*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006. 445 s. ISBN 80-7021-828-2.

TOORAWA, S. M. *Ibn Abi Tahir Tayfur and Arabic Writerly Culture: A Ninth Century Bookman in Baghdad*. 1. vyd. London: Routledge, 2005. 232 s. ISBN 0-415-29762-1.

WILLIAMS, C. Place and Time in Mahfouz's al-Qahira. In BEARD, M.; HAYDAR, A. (ed.). *Naguib Mahfouz: From Regional Fame to Global Recognition*. 1. vyd. Syracuse: Syracuse University Press, 1993. 208 s. ISBN 0-8156-2567-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

HALLEGREN, A. Naguib Mahfouz – The Son of Two Civilisations. *Nobelprize.org* [online]. ---- [cit. 2018–04–2]. Dostupné z: https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1988/mahfouz-article.html

MOOSA, M. Naguib Mahfouz: Life in the Alley of Arab History. *The Georgia Review* [online]. 1995, vol. 49, no. 1, s. 224-230. [cit. 2018–02–11]. Dostupné prostřednictvím JSTOR z: http://www.jstor.org/stable/41401631?seq=1#page_scan_tab_contents.html

DANIELSON, V. L. Umm Kulthūm. *Encyclopaedia Britannica* [online].--- [cit.2018–3–20]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Umm-Kulthum-Egyptian-musician.htm>

Nubḍa tāriḥīja ʿan Ġāmiʿa al-Qāhira. *Kujlat al-handasa – Ġāmiʿat al-Qāhira*. [online].---[cit.2018–03–29].Dostupné z: <http://eng.cu.edu.eg/ar/CUFE/History/CairoUniversityShortNote/tabid/81/language/en-US/Default.aspx.html>

Naguib Mahfouz: A biography. *Cornell University* [online].--- [cit. 2018 – 02 – 11]. Dostupné z: <https://middleeast.library.cornell.edu/content/naguib-mahfouz-biography.html>

10 RESUMÉ

The bachelor thesis gives a brief but comprehensive view of the life of Naguib Mahfouz and his literary work with a focus on the period in which he wrote the novel *Scandal in Cairo*. It is the so-called social stage of his work.

The author describes the basic picture that merges through all the works of the social stage, which is the image of the lower and middle strata in Egypt through which Naguib Mahfouz attempts to bring the readers closer to the Egyptian society. In the center of interest there is a person trying to break out of his lower social position, to penetrate the higher social strata and to secure a better material life. However, it is no exception that all the efforts of the main characters of Naguib Mahfouz's novels fail to progress to the higher social stratum and in most cases the stories end tragically.

In the following part of the thesis, the author defines the term of the middle strata in Cairo and provides readers with its several existing interpretations and draws attention to their inconsistency and comprehensiveness. The middle and lower middle strata form a central theme for the work, not only because their representatives are the main characters of Naguib Mahfouz, but also because he came from the middle class of Naguib Mahfouz from Cairo.

The last part of this bachelor thesis which is a crucial part is devoted to the analysis of the Naguib Mahfouz novel called *Scandal in Cairo*, which focuses on the formal construction of the work, the use of literary figures, the basic ideas of the novel, the characterization of the main characters and the conclusion that the novel *Scandal in Cairo* fully meets the typical features of the novels Naguib Mahfouz in his social stage. Critically-realistically described Cairo's middle strata with their fates and existential problems, spiced with a covert marriage story that once again fully reflects the basic line of works of the social stage of Naguib Mahfouz, since his primary task was to help the main character to break free from his lower position and penetrate into a higher social strata.